

Univerzita Karlova v Praze
Přírodovědecká fakulta
katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Dana Macešková

Prostorová diferenciacie sociálních dávek v Praze

Bakalářská práce

Praha 2008

Vedoucí bakalářské práce: RNDr. Martin Ouředníček, Ph. D.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedených zdrojů dat a literatury.

V Praze dne 23.5. 2008

Dana Macešková
.....
Dana Macešková

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své bakalářské práce RNDr. Martinu Ouředníčkovi, Ph. D. za trpělivost a všechny cenné rady a připomínky během konzultací.

Práce byla zpracována v rámci projektu Socioekonomická analýza území MČ Praha 1, řešenému na katedře sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze.

OBSAH

Seznam tabulek, obrázků a fotografií	5
1. Úvod	7
2. Teoretický rámec práce.....	9
2.1 Studium chudoby ve městě.....	9
2.2 Sociálně slabí obyvatelé ve městě	12
3. Metodika	14
3.1 Datová základna.....	14
3.2 Systém státní sociální podpory	15
3.3 Příspěvek na bydlení.....	17
4. Prostorová diferenciacce sociálních dávek v Praze	19
4.1 Analýza rozmístění příspěvku na bydlení v Praze.....	20
4.2 Nezaměstnanost a úroveň vzdělání jako ukazatelé sociálního statusu	27
4.3 Shrnutí	30
5. Mikroanalýza rozmístění sociálních dávek v centru Prahy	31
5.1 Rozmístění příspěvku na bydlení v Praze 1.....	31
5.2 Shrnutí	38
6. Závěr	39
7. Literatura a zdroje.....	41
Přílohy	44

Seznam tabulek, obrázků a fotografií

Tabulky

Tab. 1: Přehled vyplacených příspěvků na bydlení v Praze v letech 2001-200730

Obrázky

- Obr. 1: Podíl bytových domácností čerpajících příspěvek na bydlení v městských částech Prahy v roce 2001 (v %)22
- Obr. 2: Podíl bytových domácností čerpajících příspěvek na bydlení v městských částech Prahy v roce 2006 (v %).....23
- Obr. 3: Podíl bytových domácností čerpajících příspěvek na bydlení v městských částech Prahy v roce 2007 (v %).....23
- Obr. 4: Podíl bytových domácností čerpajících příspěvek na bydlení v roce 2001 vzhledem k průměru Prahy (Praha = 100 %).....24
- Obr. 5: Podíl bytových domácností čerpajících příspěvek na bydlení v roce 2006 vzhledem k průměru Prahy (Praha = 100 %).....25
- Obr. 6: Podíl bytových domácností čerpajících příspěvek na bydlení v roce 2007 vzhledem k průměru Prahy (Praha = 100 %).....26
- Obr. 7: Index změny podílu bytových domácností čerpajících příspěvek na bydlení v městských částech Prahy v letech 2001-2006 v % (rok 2001=100 %).....27
- Obr. 8: Podíl nezaměstnaných na celkovém počtu ekonomicky aktivních obyvatel v městských částech Prahy v roce 2001.....28
- Obr. 9: Podíl vysokoškoláků v populaci nad 15 let v městských částech Prahy v roce 2001.....29
- Obr. 10: Vymezení sledovaného území.....31
- Obr. 11: Příspěvek na bydlení v jednotlivých domech Prahy 1 v letech 2001-2007.....33
- Obr. 12: Příspěvek na bydlení v jednotlivých domech lokality Újezd v letech 2001-2007.....35
- Obr. 13: Příspěvek na bydlení v jednotlivých domech lokality Vodičkova v letech 2001-2007.....36
- Obr. 14: Příspěvek na bydlení v jednotlivých domech lokality Dlouhá v letech 2001-2007.....37

Fotografie

Foto 1: Roh ulic Újezd, Hellichova	35
Foto 2: Chátrající usedlost v Říční ulici	35
Foto 3: Roh Vítězné a Všehrdovy.....	35
Foto 4: Pohled do ulice Újezd.....	35
Foto 5: Vodičkova	36
Foto 6: Pohled do Jungmannovy	36
Foto 7: Školská ulice	36
Foto 8: Ulice V Jámě	36
Foto 9: Dům č. 712 v Dlouhé	37
Foto 10: Dům č. 690 v Benediktské	37
Foto 11: Haštalská ulice.....	37
Foto 12: Pohled do Dlouhé ulice	37

1. Úvod

Přestože funkce dávek státní sociální podpory jsou mnohostranné, jejich klíčovou úlohou je zejména redistribuce finančních zdrojů ve společnosti, což implikuje také prostorovou redistribuci finančních prostředků. Stát se snaží pomocí sociálních dávek o eliminaci existující i potenciální chudoby a prostřednictvím rodinných dávek (tj. dávek určených zejména ekonomicky aktivním rodinám s dětmi) zajišťuje redistribuci směrem k rodinám s dětmi, a tedy rovnoměrné rozložení nákladů na výchovu dětí mezi členy společnosti. Sociální dávky konečně umožňují redistribuci zdrojů ve společnosti také podle pohlaví a podporu osobní nezávislosti členů rodiny, zejména žen a dětí (Sirovátka a kol. 2000).

Předkládaná bakalářská práce je věnována tématu chudoby a sociálně slabých obyvatel ve městě. Jedním z možných způsobů jak toto téma empiricky uchopit je právě s využitím dat o sociálních dávkách. Cílem práce je proto provést zmapování (analýzu) prostorového rozmístění obyvatel pobírajících dávky státní sociální podpory na příkladě Prahy. Na základě této znalosti se pokusíme vytipovat území se zvýšenou koncentrací výskytu sociálně slabých obyvatel a identifikovat potenciálně chudé a sociálně slabé lokality. Pozornost bude zaměřena pouze na jeden typ sociální dávky a to příspěvek na bydlení a jeho rozmístění v na území Prahy v letech 2001-2007 mezi jednotlivé městské části. Lze předpokládat, že lokality s vysokým počtem domácností čerpajících příspěvek na bydlení mají nějaké společné charakteristiky, které jsou více či méně důvodem zvýšené alokace tohoto druhu sociální podpory na jejich území. Proto jedním ze základních cílů této práce je ověření či vyvrácení tohoto předpokladu. Avšak středem našeho zájmu jsou sami obyvatelé těchto lokalit, kteří na tuto dávku uplatňují nárok. Předpokládáme, že se jedná o rodiny či jednotlivce s nízkými příjmy, kteří jsou nuceni využít státní podpory ke krytí nákladů spojených s bydlením. To vyplývá i ze samotné definice příspěvku na bydlení a možností jeho čerpání (viz dále). Na dávky státní sociální podpory můžeme pak nazírat jako na nový ukazatel sociálního statusu. Sociální dávky nás tedy zajímají jako prostředek pro nalezení regionálních nerovností v území a oblastí, jež se mohou stát možnými zdroji sociálních tenzí. Z důvodu značné heterogenity v rámci jednotlivých městských částí, bude dále pozornost věnována

mikroanalýze podpory na bydlení v rámci městské části Praha 1, a to až do úrovně jednotlivých domů pro období 2000-2007. Cílem této bakalářské práce je proto přinést dvojí pohled na (mikro)regionální alokaci státní podpory na bydlení - v rámci celého města a v rámci jedné případové lokality. Současně se zamýšlí nad tím, co se dá analýzou sociálních dávek na odlišných řádovostních úrovních zjistit a v čem může být sledování této problematiky přínosné pro geografii.

Práce je strukturována následovně. Nejprve je uveden teoretický rámec práce, který nabízí obecný úvod k problematice studia chudoby ve městě a sociálně slabých obyvatel v městském prostředí. Další kapitola je věnována metodice a vysvětlení některých pojmů státní sociální podpory a objasnění původu dat a problémy spojené s jejich zpracováním. Čtvrtá kapitola obsahuje analýzu prostorové diferenciacie (rozmístění) sociálních dávek na území hlavního města Prahy. Pátou kapitolu tvoří mikroanalýza alokace sociálních dávek v centru Prahy, které je vymezeno územím městské části Praha 1. V závěru jsou shrnuty výsledky, ke kterým jsem v práci dospěla.

2. Teoretický rámec práce

Tato část práce je věnována teoretickému základu a diskuzi s literaturou, která se zabývá problematikou chudoby a sociálně slabých ve městě¹. Otázka městské chudoby je v současnosti stále velmi aktuální téma, kterým se zabývá velké množství především zahraniční literatury a úzce souvisí s dalšími pojmy urbánní geografie jako je např. segregace a sociální vyloučení obyvatel v městském prostředí (Musterd, Ostendorf 1998; Madanipour a kol. 2003; Jargowsky 1997). I s tematikou sociálně slabých obyvatel a principy sociální politiky se v odborné literatuře můžeme setkat poměrně často, avšak jedná se většinou pouze o sociologické či ekonomické práce (Musil 1967; Mingione 1996; Krebs a kol. 2007). V předkládané práci jsou však data o sociálních dávkách využita k analýze jejich prostorového rozmístění a územní koncentraci pro identifikování potenciálních sociálně slabých či chudých lokalit. Jedná se tedy o pokus nazírat na problematiku sociálních dávek z geografického pohledu. Tématu sociálních dávek je v české geografické literatuře věnována prozatím malá pozornost a tato oblast stále zůstává doménou sociologického oboru.

2.1 Studium chudoby ve městě

Problematikou chudoby se v české literatuře zabývají především sociologové. Musil diskutuje pojem sociální rozdíly, podle něj „ve všech společnostech, ve kterých existují sociální a ekonomické rozdíly mezi různými skupinami obyvatelstva a na straně druhé rozdíly v nájemném, případně v nákladech na bydlení podle kvality bytů a prostředí, existuje výrazná sociální diferenciaci městského území“ (Musil 1967, s. 161). Ze současných autorů lze jmenovat např. Sirovátku nebo Mareše.

V souvislosti s otázkou chudoby se stále výrazněji používá konceptu sociální exkluze. Jak upozorňuje Sirovátka (2000) nejedná se však o nový koncept a novým není ani jev, který popisuje. S procesem sociální exkluze, neboli sociálního vyloučení, se setkáváme v různých formách ve všech historických společnostech. Hlavní otázkou

¹ Současně je však třeba podotknout, že sociální dávka příspěvek na bydlení, díky změnám konstrukce dávky od 1.1. 2007 (viz metodika), již nemusí nutně zahrnovat mezi příjemci jen chudé obyvatelstvo a autorka si je této skutečnosti vědoma. Nicméně díky mechanismu přidělování dávky lze i nadále předpokládat nízký příjem domácností, které o dávku požádaly.

však je, co znamená sociální exkluze dnes a proč se o ní hovoří tam, kde se dříve hovořilo o chudobě?

Podle Rodgerse zahrnuje pojem sociální exkluze velmi diverzifikovanou oblast jevů. „Jádrem konceptu sociální exkluze je dnes fakt, že se vyloučení jedinci, ale i celé vyloučené sociální kolektivity, nepodílejí stejnou měrou jako ostatní na (hmotných i nehmotných) zdrojích společnosti a na jejich distribuci či redistribuci, což – a to je podstatné – vede k jejich chudobě a sociální či kulturní izolaci. Je to proces vydělování jedinců i sociálních kategorií z organizací či komunit, z nichž je složena společnost“ (Rodgers 1995 cit. v Mareš 2000, s. 287). Ekonomické vyloučení je zdrojem chudoby a vyloučení ze životního standardu a životních šancí obvyklých ve společnosti.

Chudoba se sociální exkluzí nepochybně úzce souvisí jakožto vyloučení ze standardu života a životních šancí. Přesto by bylo podle Mareše (2000) omylem považovat koncept sociální exkluze jen za synonymum chudoby. Ne všichni chudí musí být vyloučenými, ale ani všichni vyloučení nemusí být chudými. Dochází i ke koncentraci a prostorové separaci sociálně silného obyvatelstva a najdeme ho především v tradičních vilových čtvrtích velkých měst např. Hanspaulka a Ořechovka v Praze (Sýkora 2007b). V posledních letech vzniká však i mnoho nových rezidenčních lokalit, které mají v extrémních případech formu uzavřených komunit tzv. gated communities². Takovou lokalitou je např. Malá Šárka v Praze. Přechod od chudoby k vyloučení je však snazší tam, kde je chudoba koncentrována. Je proto důležité sledovat koncentraci chudých resp. sociálně slabých obyvatel a posoudit, zda dochází k jejich oddělování od majoritní společnosti, a to jak sociálnímu tak i prostorovému, které je v této práci sledováno prioritně.

Segregace

Socioekonomické, etnické, rasové i jiné rozrůznění společnosti se obvykle promítá do prostorové diferenciaci městského prostoru. Pojem segregace patří mezi tradiční pojmy urbánní geografie a sociologie a znamená oddělení diferencovaných sociálních skupin obyvatelstva a jejich nerovnoměrné rozmístění v rozdílných oblastech města (území). Je tedy prostorovým vyjádřením sociální nerovnosti (Burjanek 1997; Temelová, Sýkora

² Gated communities jsou „rezidenční oblasti s omezeným přístupem, který mění oblast veřejnou na oblast soukromou“ (Blakely, Sander 1999 cit. v Brabec 2007, s. 8).

2004). Segregace nabývá rozmanitých forem, je způsobena celou řadou různých příčin a zpravidla zahrnuje jen některé sociální skupiny a některé části sídel.

Vzhledem k cílům předkládané práce – identifikovat a lokalizovat sociálně slabé obyvatele a ověřit (prokázat) mimo jiné vazbu jejich koncentrace na určitý typ osídlení resp. charakter zástavby v městském prostředí (v Praze), se zaměříme na pojem rezidenční segregace, která vyplývá z rozmístění obyvatelstva podle místa jejich (trvalého) bydliště.

„Rezidenční segregaci je možné definovat jako relativní prostorové oddělení nebo proces oddělování určitých skupin obyvatelstva od zbytku společnosti do různých oblastí a zón sídel na základě socioekonomických, etnických a kulturních charakteristik“ (Burjanek, 1997; Musterd a kol. 1999 cit. v Temelová, Sýkora 2004, s. 6). K prostorovému oddělení skupiny obyvatel může docházet dobrovolně či nedobrovolně, je nutné tedy rozlišovat mezi separací a segregací. Separace představuje vyčleňování určité skupiny na základě vlastního rozhodnutí, kdežto segregace je důsledkem diskriminace menšiny většinovou společností (Sýkora 2007a).

Jak uvádí Burjanek (1997) segregace je přirozeným projevem městského života a přestože ji v České republice v posledních desetiletích oslabil socialismus, „lze s transformací a rozhybáním bytového trhu očekávat její zesilování a přibližování se k ekologickým vzorcům, charakteristickým pro města západní Evropy“ (Burjanek 1997, s. 432). Důležité je proto sledovat, kde dochází ke koncentraci marginalizované populace a s tím související segregaci a jak reagovat na problémy, které s sebou segregace přináší. Zvláště v lokalitách a regionech, kde se projevuje ve zvýšené míře a hlavně tam, kde se vzájemně prolíná se sociálním vyloučením, se musí brát v potaz její dlouhodobé důsledky, i když se mohou projevit až po desetiletích.

Rezidenční segregace vyplývající z umístění bydlišť odlišných sociálních skupin je významná tím, že dlouhodobě ovlivňuje a utváří charakter lokálních společenství, v nichž vyrůstají nové generace a podmiňuje tak reprodukci existujících životních postojů, návyků a sociálního postavení (Sýkora 2007a).

Různé skupiny obyvatel nacházejí pro svá bydliště odlišné lokality tak, aby odpovídaly jejich způsobu života, sociálním vazbám, rodinnému stavu, věku či národnosti. Výsledkem je nerovnoměrné rozmístění obyvatel odlišných sociálních charakteristik podle místa jejich bydliště. Některé sociální rozdíly jsou však vyjádřením sociální nerovnosti, tj. nerovného rozdělení bohatství a moci ve společnosti a z toho vyplývajících životních šancí. „Sociální nerovností jsou na základě rozdílných příjmů

a z toho vyplývající kupní síly i odlišné šance v přístupu k bydlení. Ty se pak promítají do nerovnoměrného prostorového rozmístění bydlíšť různých skupin obyvatel a jejich koncentrace do území obývaných dominantně právě segregovanou skupinou“ (Sýkora 2007a, s. 38).

Jednou z dnešních forem absolutního vyloučení je bezdomovectví, druhou je existence ghatt³ vznikajících nejen sestěhováním vyloučených, ale i odchodem majoritní populace z určitých komunit. S ghetty v pravém slova smyslu se v podmínkách České republiky nesetkáme. Zajímavý pohled na prostorovou segregaci chudých přináší Swann (Swann 1988, cit. v Mareš 2000), podle kterého tento proces nahrazuje vertikální stratifikaci sociálního prostoru (v jednom domě bydleli v různých poschodích nejbohatší i nejchudší) horizontální stratifikací.

Způsob, jakým tento proces prostorového oddělování různých skupin obyvatel probíhal v Americe v 70. a 80. letech, popsal Wilson (1987) jako prohlubování krize sociálního prostoru, z něhož uniká střední třída. To vede mimo jiné k redukci pracovních příležitostí a sociální vybavenosti (odcházejí například i drobní obchodníci, pro něž unikající střední třída představovala podstatnou část zákazníků), ale především i k izolování setrvávajících obyvatel od hlavního proudu společnosti. Ti, co zůstávají, se koncentrují v prostoru, kde roste nezaměstnanost, násilí a objevují se zde i další symptomy extrémní chudoby, jako jsou závislost na sociálních podporách jakožto na jediném zdroji příjmů, vysoký stupeň rozvodů, delikvence, destabilizace rodiny a další. Koncentrační tendence těchto obyvatel ještě více zdůraznily a upevnili hranice mezi nimi a majoritní společností. Prostorová segregace obyvatel v USA nejčastěji nabývá formy etnické segregace mezi černošským a bílým obyvatelstvem.

2.2 Sociálně slabí obyvatelé ve městě

Narůstající diferenciaci a stratifikaci české společnosti se postupně odráží v prostředí českých a měst. Mezi problémy, které musí řešit větší města i malé obce, patří narůstající koncentrace sociálně slabých obyvatel do lokalit, kde pak dochází k sociálnímu vyloučení a segregaci vůči okolnímu prostředí (Ouředníček 2007). Vývoj

³ Ghetto je oblast, ve které se nedobrovolně koncentrují členové určité sociální skupiny a tvoří převažující podíl na celkové populaci v této oblasti. Ghetto je obvykle charakterizováno chudobou, nezaměstnaností a nekvalitním bydlením (Gottdiener, Budd 2005 cit. v Temelová, Sýkora 2005).

těchto sociálně slabých oblastí velkou měrou ovlivňují samy obce, které díky včasnému odhalení potenciálních „kapes chudoby“ na jejich území, mohou napomáhat ke snížení negativních následků segregace nebo její prevenci. Tyto lokality zmiňuje ve své práci zmiňuje Dangschat (1994) a poukazuje tak na prostorová hlediska koncentrace chudoby. Také Mareš (1999) upozorňuje na prostorové oddělení nejen bohatých, ale i středních vrstev od chudiny. Horizontální stratifikace podle něj vede ke koncentraci chudých v určitých územích, ke zhoršení infrastruktury a jejich chátrání. Trh s pozemky a byty tlačí chudé do nevýhodných lokalit s často devastovaným sociálním i fyzickým prostředím. Územní koncentraci chudoby ovlivňuje i koncentrace průmyslu. Sídla a obytné zóny měst osídlené obyvatelstvem s nízkými příjmy jsou obvykle blízko center průmyslové produkce. Na základě koncentrace chudých mohou být tedy klasifikovány jako sociálně slabé a silné (resp. chudé a bohaté) samotné oblasti. „Uvnitř regionů i uvnitř jednotlivých měst tak existují deprivované oblasti osídlené deprivovaným obyvatelstvem. Někdy se o nich hovoří jako o kapsách chudoby“ (Mareš 1999, s.39).

Téma sociálně slabých v městské prostředí se objevuje i v pracích geografů. Příkladem může být výzkumná zpráva o projektu socioekonomické analýzy sídliště Kročehlavy v Kladně (Temelová a kol. 2007), který byl řešen na katedře sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Autoři pracují s daty o nezaměstnanosti a poskytovaných sociálních dávkách (příspěvku na bydlení) a analyzují je na mikroregionální úrovni (po jednotlivých domech), zde také předkládaná práce našla počáteční inspiraci.

Chudobě ve městě se hojně objevuje v zahraniční literatuře. Diskutovaná je i problematika chudých v souvislosti se sociálními dávkami. Mingione (1996) se zabývá mimo jiné konceptem *underclass*⁴ a problematikou zneužívání dávek státní podpory. V zahraniční odborné literatuře lze najít i příklad analýzy sociálních dávek v městském prostředí. V souvislosti se sociální deprivací DETR (1998) provedlo v rámci analýzy veřejných výdajů na celou škálu sfér, mimo jiné analýzu dávek na bydlení mezi městské části. Uskutečněny byly tři pilotní studie ve městech Brent, Liverpool a Nottingham, která byla v polovině 90. let označena jako celkově značně deprivovaná. Hlavním závěrem provedených analýz je, že jsou viditelné tendence pro alokaci příspěvku na bydlení do deprivovaných částí měst.

⁴ Koncept *undeclass* vymezuje často kriminalizovanou skupinu neovladatelných a násilnických osob žijících z státní sociální podpory a nepřátelských vůči zbytku společnosti (Mingione 1996).

3. Metodika

Sociální dávky, tedy především příspěvek na bydlení, jsou v této bakalářské práci vnímány jako prostředek pro identifikaci sociálně slabých obyvatel na území hl.m Prahy. Sledovány jsou domácnosti čerpající příspěvek na bydlení a na základě jejich koncentrace v městském prostoru a následně v centru města jsou lokalizovány sociálně slabé oblasti. Státní sociální podpora resp. dávky, které jsou v rámci ní poskytovány, představuje „indikátor“, kterým lze sledovat domácnosti s „relativně“ nízkými příjmy. Sociální dávky jsou poměrně novým a neobjeveným ukazatelem sociálního statusu, jež je ve většině případů suplovaný vyšší příjmů či úrovní dosaženého vzdělání. Velkou výhodou je průběžné měsíční sledování tohoto ukazatele na rozdíl od sledování vzdělanostní struktury a příjmů v censu.

3.1 Datová základna

Tato práce je založena na analýze dat poskytnutých ministerstvem práce a sociálních věcí (MPSV) a úřadu práce městské části Praha 1 v souvislosti s řešením projektu Socioekonomická analýza území MČ Praha 1 na katedře sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Data jsou k dispozici pro roky 2001-2007. Územní jednotky, kterými se budeme zabývat při analýze území hlavního města jsou městské části. Na mikroregionální úrovni analýzy městské části Praha 1 budeme pracovat s daty za adresné body.

Jedná se o datové soubory s informacemi o příspěvku na bydlení vypláceném vždy v jednom měsíci daného roku. Je proto třeba podotknout, že pokud je v práci uvedeno, že se jedná o údaj za příjemce dávek v určitém roce, je tím myšleno v jednom měsíci daného roku. Nicméně, jelikož takto analyzovaná data lze považovat za reprezentativní, bude tento způsob v práci používán. V případě městských částí zahrnují vyšší vyplacené dávky v Kč a počet domácností, které dávku obdržely. Dávky jsou do roku 2004 rozděleny do šesti skupin podle násobku životního minima příjemců, ale vzhledem k tomu, že v období, kterým se práce zabývá došlo ke změnám ve způsobu vyplacení dávky, rozdělení do těchto šesti skupin zde bylo zanedbáno a analyzovány byly pouze konečné sumy příjemců v městských částech. Dále byla využita podrobná

data za adresné body jednotlivých domů městské části Praha 1. Tyto kvantitativní data však postrádají jakoukoli informaci o struktuře obyvatel resp. domácností, které příspěvek na bydlení pobírají, tudíž nám poslouží pouze k základnímu cíli naší práce a to k samotnému zmapování jejich rozmístění.

Při analýze příjemců dávek neboli domácností, které dávku čerpaly, je pracováno s bytovými domácnostmi⁵. Jelikož počty domácností se sledují pouze v rámci censu, jsou použita data ze SLDB 2001. Proto je třeba upozornit na narůstající chybu v průběhu analyzování dávek za roky 2002-2007. Dále jsou v práci užívány názvy katastrálních území Hradčany, Malá Strana, Josefov, Staré Město a Nové Město ve smyslu částí Prahy 1, i když ve skutečnosti ne všechna tato katastrální území do této městské části administrativně patří. Část Hradčan tvoří území Prahy 6, Malá Strana zasahuje na území Prahy 5 a Nové Město na území Prahy 2 a 8. Pro zjednodušení je však tato skutečnost v práci zanedbávána.

3.2 Systém státní sociální podpory ČR

Součástí fiskální politiky každého moderního státu je politika sociální. Sám pojem sociální politika je však mimořádně neurčitý a v literatuře (je možno se setkat) se setkáváme s rozmanitými vymezeními a interpretacemi tohoto pojmu. Sociální politika zpravidla zahrnuje činnosti a opatření, které lze shrnout pod pojem sociálního zabezpečení včetně osobních sociálních služeb, činnosti a opatření týkající se zdravotnických a vzdělávacích služeb, bydlení a služby v oblasti zaměstnanosti (Žižková a kol. 1994). V užším pojetí lze tedy sociální politiku chápat jako nástroj státu pro boj s nezaměstnaností, nevzdělaností, nemocemi, nouzí a sociální patologií, jehož prostřednictvím stát usiluje o snižování sociálních rozdílů ve společnosti a budování sociální soudržnosti. Jedním z mechanismů, kterým je sociální politika implementována je státní sociální podpora.

Státní sociální podpora je upravena zákonem o státní sociální podpoře (zákon č. 117/1995 Sb.) a právními předpisy vydanými na základě zmocnění obsaženého v zákoně o státní sociální podpoře a úzce navazuje na celou řadu dalších právních úprav (zejména na právní úpravu daní z příjmů, studia na středních a vysokých školách apod.).

⁵ Bytovou domácnost tvoří všichni lidé, kteří jsou trvale hlášeni v jednom bytě.

Zákon č. 117/1995 sb., o státní sociální podpoře, byl od svého schválení v roce 1995 mnohokrát novelizován, což přineslo mnoho změn v celém systému státní sociální podpory. Pro účely vyplývající z rozsahu a tematiky této práce, je pozornost zaměřena pouze na legislativní změny týkající se pouze jednoho typu sociálních dávek a to příspěvku na bydlení (viz dále).

Nárok na dávky má pouze fyzická osoba a s ní společně posuzované osoby, které jsou hlášeny k trvalému pobytu na území České republiky, a občané Evropské unie. Systém státní sociální podpory je adresný, což se projevuje tím, že některé z dávek (přídavek na dítě, sociální příplatek a příspěvek na bydlení) jsou vázány na výši příjmu v rodině a převážná většina nároků na dávky a výše dávek se váže na životní minimum⁶. Ze státní sociální podpory se poskytují dva druhy dávek, a to dávky, jejichž nárok závisí na výši příjmu v rodině (to jsou tzv. „dávky testované“) takovou dávkou je např. příspěvek na bydlení, a dávky, které se poskytují bez ohledu na výši příjmu v rodině např. rodičovský příspěvek. Při posuzování nároků na dávky státní sociální podpory se netestuje majetek rodiny. Dávky státní sociální podpory zohledňují jak příjmovou tak ale i sociální situaci rodiny. Čím je v rodině více nepříznivých sociálních událostí, tím více a vyšších dávek je resp. může být rodině poskytováno. Rodina také může pobírat více dávek státní sociální podpory souběžně. Dávkami závislými na výši příjmu v rodině jsou přídavek na dítě, sociální příplatek a příspěvek na bydlení. Dávkami, které se poskytují bez ohledu na výši příjmu v rodině, jsou rodičovský příspěvek, dávky péčovské péče, porodné a pohřebné.

Pro účely nároku na dávky státní sociální podpory poskytované v závislosti na výši příjmu v rodině, se zjišťuje tzv. rozhodný příjem, a to jako měsíční průměr příjmů rodiny připadajících na rozhodné období (pro různé druhy sociálních dávek příslušná zákonná úprava stanovuje období, kdy se rozhodný příjem zjišťuje). Příjmy rozhodné pro nárok na dávky státní sociální podpory zahrnují především příjmy ze závislé činnosti, příjmy z podnikání nebo jiné samostatné výdělečné činnosti a dále dávky nemocenského a důchodového zabezpečení a podporu v nezaměstnanosti nebo při rekvalifikaci včetně obdobných příjmů z ciziny. Do rozhodného příjmu se započítávají tzv. čisté příjmy, tj. příjmy po odpočtu pojistného na sociální zabezpečení, příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, pojistného na veřejné zdravotní pojištění a po odpočtu

⁶ Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu definuje životní minimum jako minimální společensky uznanou hranici peněžních příjmů k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb.

daně z příjmu, příp. výdajů vynaložených na jejich dosažení, zajištění a udržení podle zákona o daních z příjmů.

Analýza a hodnocení problematiky státní sociální podpory jako celku a jednotlivých druhů dávek státní sociální podpory je velmi rozsáhlé téma a silně překračuje rozsah této práce, která se dále zaměří pouze na popis a analýzu příspěvku a na bydlení.

3.3 Příspěvek na bydlení

Příspěvek na bydlení je jednou z dávek státní sociální podpory, jejíž nárok je závislý na výši příjmu v rodině, a která přispívá k úhradě nákladů souvisejících s bydlením. Touto dávkou stát přispívá na náklady na bydlení rodinám a jednotlivcům s nízkými příjmy, bez ohledu na to, o jaký typ bydlení se jedná, zda jde o byt obecní, družstevní, v soukromém vlastnictví nebo bydlení ve vlastním domě.

Podmínky nároku a výše dávek jsou stanoveny podle zákona o státní sociální podpoře, č.117/1995 Sb. Zákon byl od svého schválení v roce 1995 mnohokrát novelizován. Důvodem jsou mimo jiné především těsné vazby na jiné zákony a jejich změny. Postihnutí těchto četných změn v legislativním rámci by vyžadovalo velmi detailní zpracování, to však není cílem této práce, proto jsou v následujícím textu uvedeny pouze ty nejvýznamnější.

První způsob finanční pomoci domácnostem spojené s náklady na bydlení se v systému české státní sociální podpory objevil nejdříve ve formě tzv. příspěvku na nájemné, který byl vyplácen od 1.1. 1994 do 31.12. 1995. Jak vyplývá i ze samotného názvu dávky, jednalo se čistě o příspěvek na nájemné a to pouze v nájemních bytech. Díky transformaci sociální sféry, jež byla provázena rostoucími náklady na bydlení, byla zavedena od 1.1. 1996 nová dávka, jež navázala na předešlý příspěvek na nájemné, která měla bydlicím občanům a rodinám diferencovaně přispívat na náklady na bydlení a to ve všech formách bydlení - nájemní, družstevní i vlastní (Krebs 1995). Příspěvek byl vyplácen majiteli nebo nájemci bytu s trvalým pobytem, jestliže jeho příjem a společně posuzovaných osob nedosahoval stanovený K-násobek životního minima ($K = 1,4$) – příspěvek byl vyplácen rodinám, jejichž příjem nepřesahoval 1,4-násobek životního minima.



Při zkoumání úrovně rozhodného příjmu pro určení výše příspěvku se vycházelo z příjmů za poslední kalendářní čtvrtletí. Příspěvek v maximální výši obdržela rodina, která svými příjmy zabezpečila potřeby své domácnosti na úrovni životního minima. Rodinám s vyšším příjmem než životní minimum se příspěvek na bydlení postupně snižoval a v případě, že příjem dosáhl stanoveného K-násobku životního minima, rodina zcela o nárok na příspěvek přišla. Konstrukce příspěvku na bydlení v této podobě byla obdobná jako sociálního příplatku, proto za účelem sjednocení sazeb obou dávek od 1.7.1998 došlo ke změně koeficientu K z 1,4 na 1,6-násobek životního minima.

Hlavním nedostatkem takovéto konstrukce dávky bylo, že rodiny stejného typu se stejným příjmem dostávaly stejně vysoký příspěvek na bydlení, bez ohledu na jejich skutečné náklady na bydlení. Tomu má předcházet nová podoba příspěvku na bydlení, která podstatně změnila podmínky nároku i výši dávek a platí od 1.1.2007. Změny dávky reagují na novou konstrukci životního minima i na dopady deregulace nájemného. Nová úprava zohledňuje obecně vyšší nájemné v Praze, ale i ostatní náklady spojené s bydlením (náklady na topení, plyn, elektřinu, vodné, stočné, odvoz dopadu). Příspěvek na bydlení získávají domácnosti, jejíž náklady na bydlení jsou v Praze vyšší než 35 % (jinde 30 %) rozhodného příjmu rodiny a zároveň, 35 % (30 %) rozhodného příjmu je nižší než částka normativních nákladů na bydlení stanovených zákonem. Příklady normativních nákladů pro rok 2007 jsou uvedeny v příloze 1 a 2.

4. Prostorová diferenciace sociálních dávek v Praze

Praha je součástí sociálně ekonomické a sídelní struktury celé země a bydlištěm více než milionu obyvatel, podle informací ČSÚ zde k 31. 12. 2007 žilo 1 212 097 obyvatel. Už ze samotné skutečnosti, že je Praha hlavním městem vyplývá i její úloha přirozeného centra ekonomiky, politiky, kultury a vzdělávání.

Analýza alokace sociálních dávek je v této práci zpracována pro území hlavního města Prahy. Prostorová struktura je analyzována pro 57 městských částí a dále na mikroúrovni městské části Praha 1. Území města je administrativně děleno na 57 městských částí, které jsou vnitřně nehomogenní, ačkoli dohromady tvoří integrovaný celek. Jsou zde části s vyhraněným charakterem městského centra, části s bytovou zástavbou převážně z dvacátých a třicátých let 20. století, části průmyslové, sídlištní městské části a části příměstského charakteru. Liší se stupněm urbanizace, hustotou zalidnění, kvalitou technické infrastruktury i sociálně ekonomickými podmínkami života obyvatel. Významné rozdíly jsou mezi městskými částmi i v počtu obyvatel. I přes rozdíly a heterogenitu těchto administrativních jednotek je v práci používáme. Důvodem je především forma poskytnutých dat, ze kterých analýza prostorového rozmístění příspěvku na bydlení na území hlavního města vychází. Pomocí údajů o počtu domácností čerpajících příspěvek na úrovni městských částí, zhodnotíme situaci rozmístění a koncentrace sociálně slabých obyvatel v Praze. Využitím dat za jednotlivé adresné body na území Prahy 1 bylo možné provést analýzu rozmístění sociálně slabých i na mikroregionální úrovni. Snahou mikroanalýzy je přinést informace o tzv. „kapsách chudoby“, o lokalitách v centru města, které zachycují sociálně slabé obyvatelstvo uvnitř ekonomicky a sociálně silných oblastí. Ty ve své práci zmiňuje Dangschat, když upozorňuje na prostorová hlediska koncentrace chudoby (Dangschat 1994).

Jak již byl řečeno, region hlavního města Prahy představuje vnitřně heterogenní a zároveň silně integrovaný celek skládající se z částí s odlišným fyzickým a především sociálním prostředím. Otázce sociální prostorové diferenciace Prahy se již v odborné literatuře věnovalo mnoho českých geografů a sociologů. Sociální stratifikaci se zabýval např. Antonín Boháč (1922), který provedl první podrobnou analýzu obyvatelstva na území Prahy s využitím výsledků sčítání lidu z roku 1921. Hodnotil demografické, etnické a náboženské, sociální i ekonomické složení pražské populace a vymezil v rámci města pět navzájem odlišných koncentrických pásem (vnitřní Prahu a

čtyři další zóny). Moschelesová (1937) vymezuje na základě analýzy sčítání lidu z roku 1930 tři pásma - sociálně silní, sociálně slabí a velmi sociálně slabí (viz příloha 3). Jako hlavní ukazatele pro hodnocení sociálního uspořádání použila rozmístění dětí, podíl služebnictva a zastoupení dělníků v populaci. Také Jiří Král (1947) si v Zeměpisném průvodci Velkou Prahou všímá sociální stratifikace pražského obyvatelstva. Jako sociálně nejsilnější označuje městské jádro (Staré Město, Josefov, Nové Město, Malá Strana, Hradčany a některé jeho sousední čtvrti (Dejvice, Bubeneč, Královské Vinohrady) naopak jako nejslabší hodnotí oblasti z periferního pásma tehdejší Prahy (např. Břevnov, Malešice, Braník nebo Hostivař). Sociální stratifikace obyvatelstva Velké Prahy podle Krále je znázorněna v příloze 4.

V poválečné literatuře se sociální prostorové strukturu věnovalo méně pozornosti. Během tohoto období došlo vlivem socialismu a nivelizačních procesů k deformacím sociální prostorové diferenciace Prahy. Na odstraňování třídně podmíněných rozdílů mezi čtvrtěmi upozorňuje Votrubec (1965). Nástroji k vyrovnávání byla nová bytová politika a reformy územního členění Prahy. Proběhla masová výstavba sídlišť, jež byla situována na rozsáhlých rovných plochách a měla snížit hustotu přetíženého centra a zajistit přiměřené bydlení. Podle odhadů na sídlišťích na konci 60. let bydlelo 200 tis. lidí (tzn. 1/5 všech Pražanů). Po dokončení nové výstavby nastala další etapa, totiž asanace stávajících nevyhovujících čtvrtí. Asanovány byly zejména Žižkov, Karlín, Smíchov, Nusle, Holešovice, Libeň a Vysočany. Byla provedena i srovnání z hlediska demografické struktury města. Musil (1960) na základě srovnání demografické struktury v roce 1930 a 1950 rozděluje město na tři zóny (vnitřní, vnější a interzónu). Se třemi zónami pracuje i Murdych (1965), jež ze syntetického urbanisticko-geografického hlediska rozlišuje: vnitřní pásmo (městské centrum) s převážně společensko-obchodními funkcemi, střední zejména obytné pásmo a vnější s hlavní hospodářskou funkcí. Murdych se dále zabývá i podrobnou analýzou populačních poměrů a společensko-ekonomické skladby obyvatelstva městského centra (1966).

Postkomunistickou prostorovou strukturu města hodnotí dále Sýkora (2001). Vyčleňuje pět základních geneticko-morfologických územních zón (viz příloha 5). Historické jádro, rozlohou i počtem obyvatel nevelké, z hlediska významu však představuje klíčovou část města. Druhá zóna je rozsáhlé a velmi heterogenní území, tvořené čtvrtěmi činžovních domů a starých průmyslových okrsků. Další je zóna vilových čtvrtí a zahradních měst s vysokým podílem rezidenční funkce. Čtvrtá územní zóna představuje především sídliště a poválečné průmyslové zóny a vyznačuje se

vysokou koncentrací obyvatel – žije zde přes 40 % obyvatel Prahy. Poslední pátá zóna je tvořena samostatně ležícími sídly a zasahuje i mimo administrativní hranice Prahy do okolních okresů.

4.1 Analýza rozmístění příspěvku na bydlení v Praze

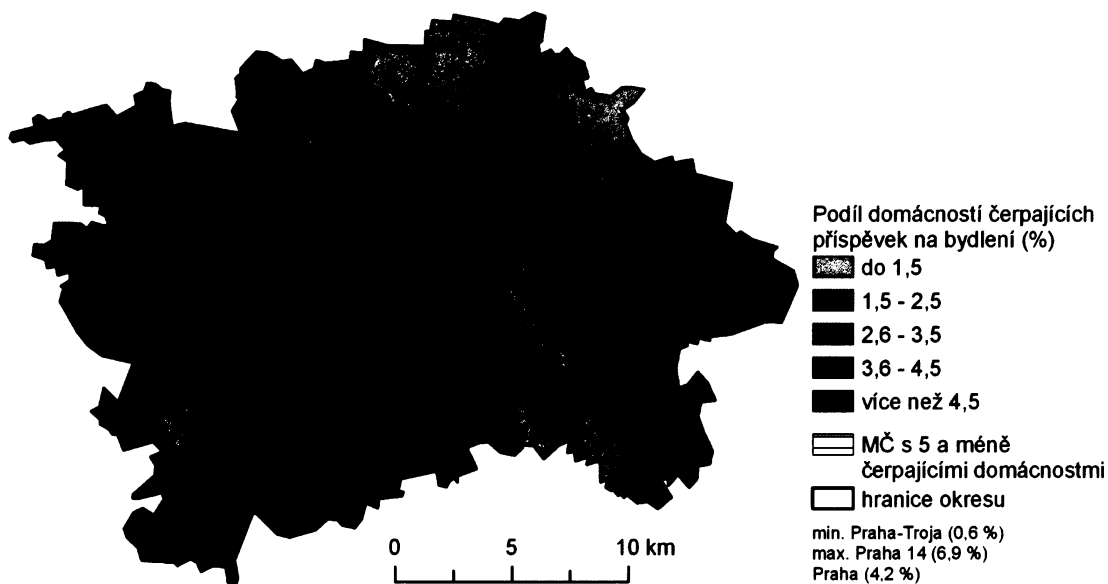
Na základě představ o prostorové struktuře lze odhadnout lokality, kde by mohlo docházet ke zvýšené koncentraci sociálně slabých obyvatel na území Prahy. Všeobecně lze říci, že sociálně nejsilnější oblastí by mělo být pravděpodobně centrum města (Praha 1, Praha 2) a jeho nejbližší okolí. Jde o turisticky vyhledávané historické jádro s jinak převážně administrativními funkcemi a typickým charakterem zástavby, všeobecně vysokými životními náklady a specifickým životním stylem obyvatel. Naopak vzhledem k historickému rozmístění obyvatel a funkcím jednotlivých částí města je přirozené se domnívat, že mezi sociálně slabé oblasti budou patřit především původně dělnické čtvrti s činžovnými domy a dále sídlištní čtvrti panelových domů postavené převážně za socialismu.

Pokud se podíváme na srovnání městských částí podle podílu domácností čerpajících příspěvek na bydlení v roce 2001 (obr. 1) vysledujeme některé skutečnosti, jež částečně původní domněnky o koncentraci sociálně slabých potvrzují, ale zároveň lze pozorovat i některé odchylky od známých modelů prostorové diferenciacce obyvatel na území Prahy.

Městské části s nejvyšším podílem čerpajících domácností se nachází jak ve vnitřním městě (Praha 3, Praha 7, které jsou původně tradiční průmyslově obytné čtvrtě s převážně činžovnými domy), tak v pásmu socialistických sídlišť (Praha 13, Praha 14, Praha 17, které představují levnější formu bydlení v hlavním městě, a tím přirozeně podmiňují koncentraci chudšího obyvatelstva). Patří sem i Praha 5, jež představuje část, kde se mísí všechny jmenované funkce. Historické centrum i zbytek vnitřního města tvoří spíše slabší sociální oblast (2,6-4,5 % domácností v roce 2001 pobíralo příspěvek na bydlení), která hlavně v jižní části Prahy zasahuje až do okrajových částí s velkými socialistickými sídlišti. Severovýchodní okraj území hl.m. Prahy naopak představuje oblast městských částí s nejnižšími podíly čerpajících domácností. Objevuje se zde zřejmě vliv zasahující suburbanizační zóny. Všeobecně jsou severovýchodní pražské

části menší rozlohy a spíše původně venkovského charakteru. Dnes získávají oblibu jako suburbia, kam se stěhují vzdělaní a spíše majetní lidé.

Obr. 1: Podíl bytových domácností čerpajících příspěvek na bydlení v městských částech Prahy v roce 2001 (v %)



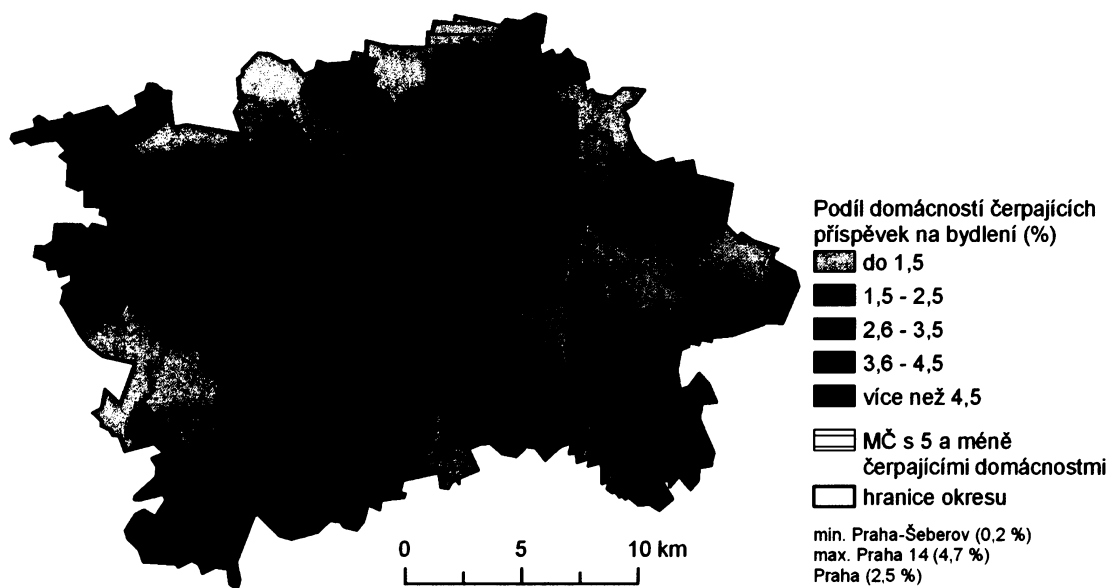
Zdroj: MPSV, SLDB 2001

Poznámka: Názvy městských částí jsou zobrazeny v příloze 3

Změna konstrukce dávky příspěvku na bydlení od 1.1. 2007 (viz metodika), evidentně ovlivňuje všeobecný markantní pokles podílu čerpajících domácností (v roce 2007 se objevují dokonce městské části, kde jsou evidovány nulové hodnoty). To má samozřejmě vliv na změny prostorové diferenciací příspěvku na bydlení. Proto je uvedena situace jak v roce 2007 (obr. 3) tak v roce 2006 (viz obr. 2).

Obrázek 2, který zobrazuje podíl domácností čerpající příspěvek na bydlení podle městských částí v roce 2006 na první pohled vypovídá o zásadním poklesu podílů u většiny městských částí i celkového podílu za Prahu. Tomu se budeme dále věnovat při hodnocení indexu změny podílu domácností čerpající tuto sociální dávku (viz obr. 7, 8). Nicméně i stav v roce 2006 částečně potvrzuje vzorec sociální stratifikace obyvatelstva v Praze. Mezi sociálně nejslabší oblasti opět patří sídlištní části (Praha 13, Praha 14, Praha 17), historické centrum a vnitřní Praha. Výrazně vystupují i Křeslice, kde je však vysoký podíl způsoben pravděpodobně jejich malou populační velikostí. Směrem od středu města se podíl sociálně slabých domácností snižuje. Sociálně nejsilnější městské části se nachází na západním a východním okraji města.

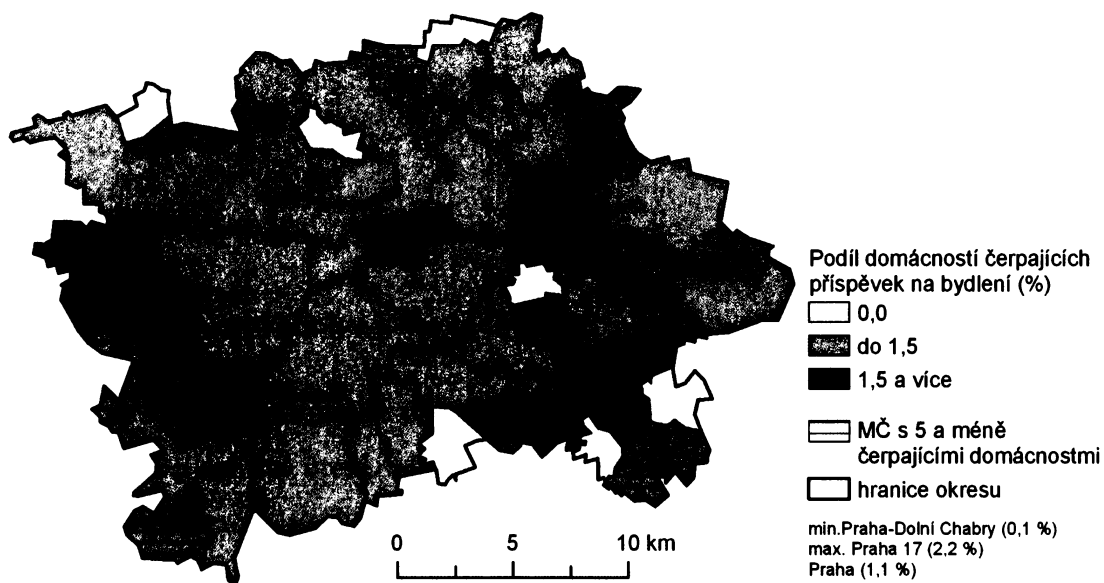
Obr. 2: Podíl bytových domácností čerpajících příspěvek na bydlení v městských částech Prahy v roce 2006 (v %)



Zdroj: MPSV, SLDB 2001

Poznámka: Názvy městských částí jsou zobrazeny v příloze 3

Obr. 3: Podíl bytových domácností čerpajících příspěvek na bydlení v městských částech Prahy v roce 2007 (v %)



Zdroj: MPSV, SLDB 2001

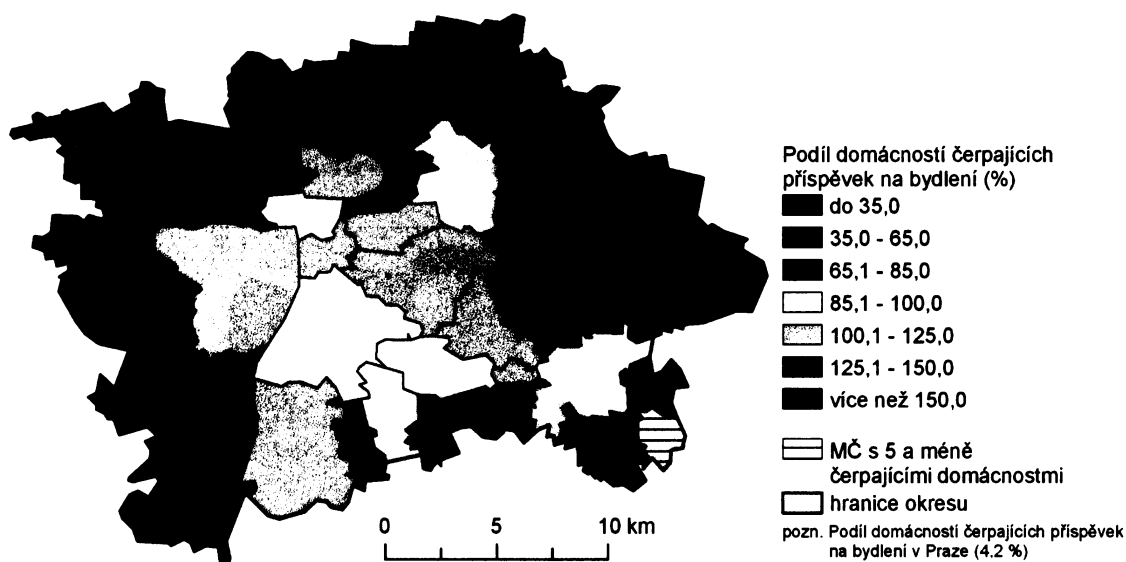
Poznámka: Názvy městských částí jsou zobrazeny v příloze 3

Jak již bylo zmíněno, za účelem eliminace chyb v interpretaci, není v práci sledované období (rok 2001-2007) analyzováno jednotně, ale rok 2007 je hodnocen zvlášť. Z obrázku 3 je díky zachované legendě z předchozích období patrný vysoký pokles podílu čerpajících domácností v jednotlivých městských částech i části, kde

příspěvek na bydlení nečerpala žádná domácnost. Rozmístění sociálně nejslabších městských částí se však nikterak výrazně nemění. Vystupuje zde tradičně Praha 3, Praha 14 a Praha 17. Zbytek města tvoří jedinou kategorii s podílem nižším než 1,5 %.

Názorné je i srovnání městských částí podle podílu příjemců dávky na bydlení a jejich postavení vzhledem k průměrnému podílu za celé město (obr. 4, 5, 6). Výše jmenované potenciálně sociálně nejslabší městské části vykazují nadprůměrné podíly domácností čerpajících příspěvek na bydlení v příslušných letech a naopak podíly čerpajících domácností sociálně nejsilnější částí jsou často velmi podprůměrné.

Obr. 4: Podíl bytových domácností čerpajících příspěvek na bydlení v roce 2001 vzhledem k průměru Prahy (Praha = 100 %)



Zdroj: MPSV, SLDB 2001

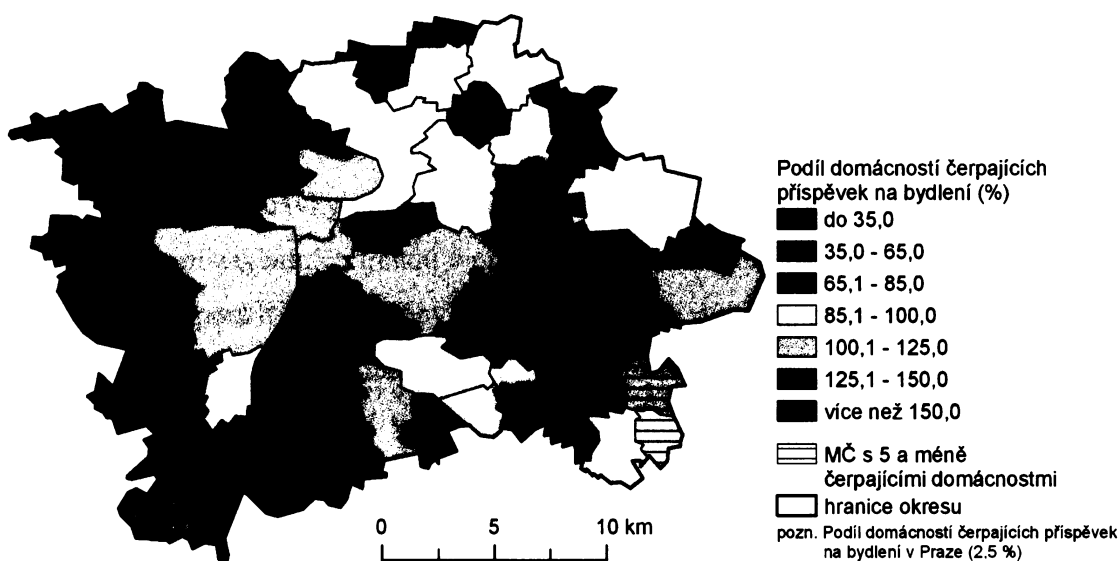
Poznámka: Názvy městských částí jsou zobrazeny v příloze 3

Z obrázku 4 je patrné, že na začátku sledovaného období, tvořilo historické jádro města a okolní vnitřní čtvrti do určité míry homogenní území, které dosahovalo jen mírných podprůměrných (Praha 1, 4) či nadprůměrných (Praha 5, 2, 3, 10) hodnot celopražského průměru (4,2 %). Výrazně nadprůměrný podíl domácností, které žádaly o příspěvek mají Praha 17 a Praha 14. Na jejich území se nacházejí rozsáhlá panelová sídliště, která pravděpodobně poskytují útočiště sociálně slabším rodinám. Postavení severovýchodních okrajových částí vzhledem k průměru Prahy bylo v roce 2001 výrazně podprůměrné. Některé městské části zde nedosahovaly ani 35 % podílu města, což by mohlo být důvodem je pokládat za sociálně velmi silné oblasti. Jedná se již o suburbanizační zónu hlavního města, kde nově přichází s vyšším socio-ekonomickým

statusem pozitivně působí na sociální strukturu obyvatel a zároveň o lokality, které díky svému charakteru a vzniku z původního venkovského osídlení, kde zpravidla k větším koncentracím sociálně slabých nedochází, mohou působit jako bezproblémové oblasti. Je třeba však uvažovat i skutečnost, že mnohé z těchto městských částí jsou populačně velmi malé, a i nízký počet přiznaných příspěvků v relativní pohledu může vést k vysokým extrémním hodnotám.

Pro srovnání je znázorněna i situace v roce 2006 (obr. 5). Městské části dosahující nadprůměrných hodnot ve vnitřní Praze se od roku 2001 příliš neliší, v několika případech došlo ke zvýšení relativního podílu jako např. u Prahy 1, což může být dáno rostoucí cenou nájemného a zvyšováním životních nákladů v už tak drahém centru města. Zvýšil se i podíl Prahy 3, jakožto tradiční dělnické čtvrti. Výrazně odlišná je situace ve čtvrtích dále od centra.

Obr. 5: Podíl bytových domácností čerpajících příspěvek na bydlení v roce 2006 vzhledem k průměru Prahy (Praha = 100 %)

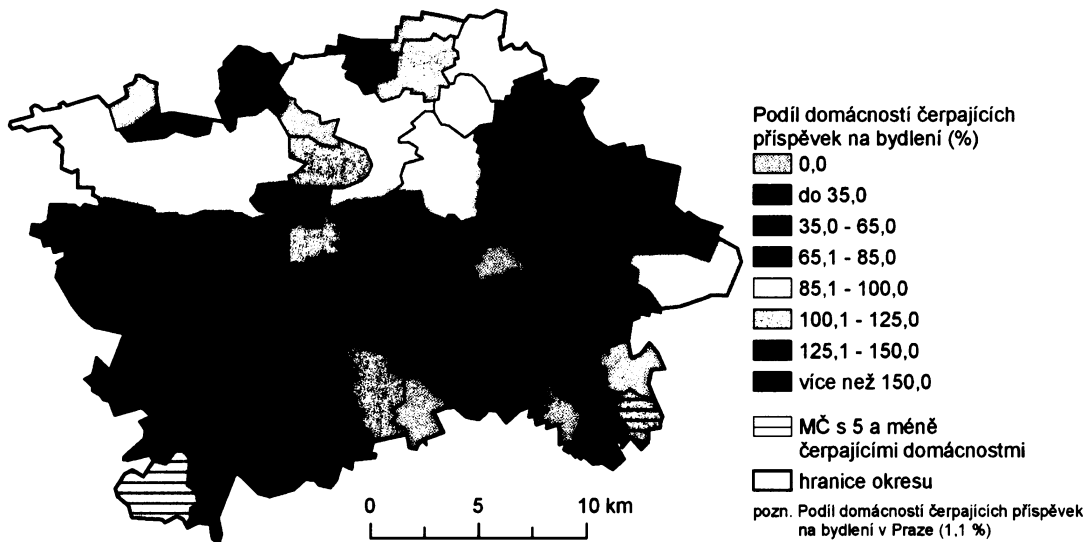


Zdroj: MPSV, SLDB 2001

Poznámka: Názvy městských částí jsou zobrazeny v příloze 3

Z velké míry právě díky novému způsobu přidělování dávky lze pozorovat nové změny i v situaci relativního podílu jednotlivých městských částí v roce 2007 (obr. 6). Na první pohled vzrostl počet nadprůměrných i podprůměrných hodnot městských částí. To může být z velké části ovlivněno celkovým výrazným poklesem průměrné hodnoty celého města. V roce 2006 z celkového počtu bytových domácností v Praze čerpaly příspěvek na bydlení 4,2 %, v roce 2007 už pouze 1,1 %.

Obr. 6: Podíl bytových domácností čerpajících příspěvek na bydlení v roce 2007 vzhledem k průměru Prahy (Praha = 100 %)



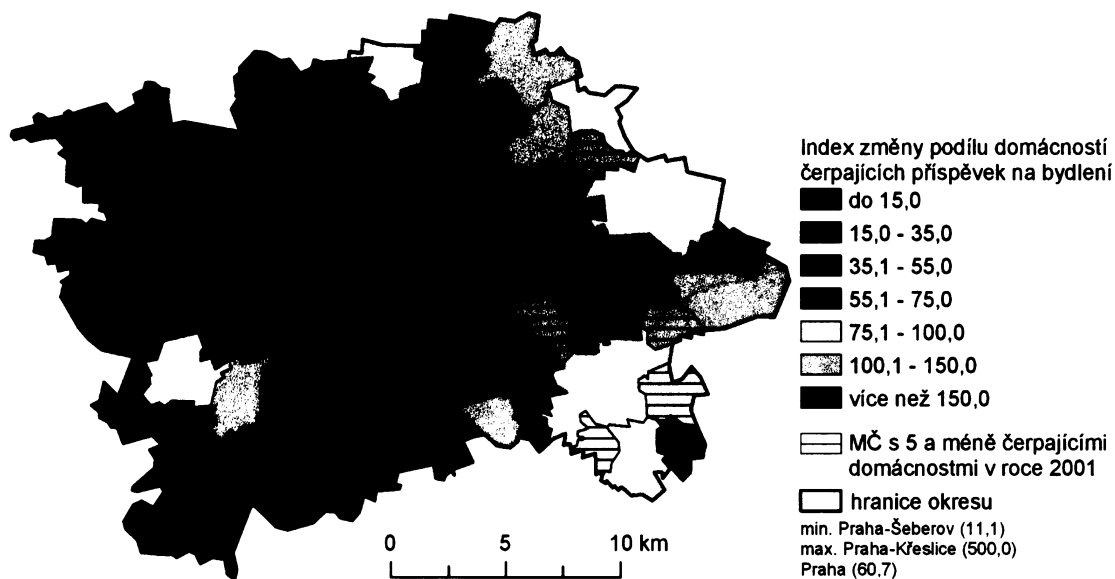
Zdroj: MPSV, SLDB 2001

Poznámka: Názvy městských částí jsou zobrazeny v příloze 3

Dosavadní diskutované výsledky koncentrace sociálně slabých podle městských částí potvrzuje i hodnocení indexu změny podílu domácností, které příspěvek na bydlení v daném období pobíraly. V předešlém textu již několikrát zmíněná změna metodiky sledované dávky je i zde příčinou proč dané období není hodnoceno jednotně. Pro vysledování základních trendů v prostorovém rozmístění dávky na bydlení na území Prahy byl tedy použit index změny podílu čerpajících domácností mezi roky 2001-2006 (obr. 7). Výsledky jsou obecně překvapující – ve většině městských částí došlo v průběhu šestiletého období k poklesu podílu domácností, jež čerpaly státní sociální podporu na bydlení. V městské části Šeberov podíl takových domácností v roce 2006 nedosáhl ani 15 % původní hodnoty. Také v Lysolajích došlo k velmi výraznému poklesu. U těchto částí však může výkyv v relativizovaných hodnotách ovlivňovat opět jejich malá velikost a nízký počet obyvatel, stejně tak i u ostatních částí podobného typu. Nečekaný je však pokles hodnot u populačně velkých lokalit, jako je Praha 4, 12 a 15. Vesměs se jedná o čtvrti, kde je značná část zástavby tvořena panelovými domy (hlavně Praha 12 a 15). Městské části historického centra i přilehlé čtvrti tvoří poměrně homogenní pás (podíl těchto částí během období klesl o 25-45 %) táhnoucí se od jihozápadu (zde zasahuje až k samému okraji města) k severovýchodu. Nejvýraznější nárůsty podílu jsou evidovány u částí Křeslice, Štěrboholy a Ďáblice. Celkově je tento

trend vývoje vzhledem k neustálému zvyšování cen nájemného a jeho deregulaci přinejmenším nečekány, příčinnou mohou být důvody, které nelze bez znalosti lokálních podmínek a poměrů jednoduše odhalit. Na průběh vývoje může mít vliv také vnitřní heterogenita samotných městských částí.

Obr. 7: Index změny podílu bytových domácností čerpajících příspěvek na bydlení v městských částech Prahy v letech 2001-2006 v % (rok 2001=100 %)



Zdroj: MPSV, SLDB 2001

Poznámka: Názvy městských částí jsou zobrazeny v příloze 3

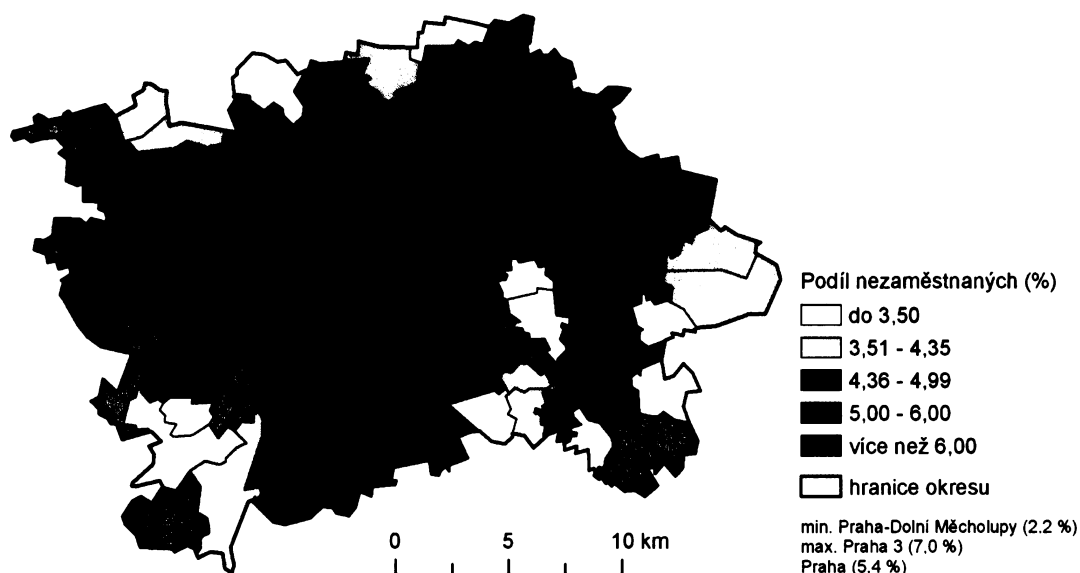
4.2 Nezaměstnanost a úroveň vzdělání jako ukazatelé sociálního statusu

Vzorec prostorové koncentrace sociálně slabých obyvatel v Praze lze vysvětlit např. i pomocí sledování podílu nezaměstnaných na ekonomicky aktivním obyvatelstvu, jakožto ukazatele sociálního statusu.

Jak je vidět z obrázku 8 lze na území Prahy podle výše podílu nezaměstnaných rozlišit 3 odlišná pásma. Městské části s nejvyššími podíly nezaměstnaných obyvatel (nad 6 %) vytváří relativně ucelenou koncentraci v severní části pražského regionu. Nalezneme zde především tradiční dělnické čtvrti (Praha 3 – Žižkov, Praha 9 – Vysočany, Praha 7 – Holešovice nebo Čakovice). Druhé pásmo (podíl 5-6 %) se táhne od severovýchodu k jihozápadu napříč celým územím. Tvoří ho části původně tradičně dělnické (Praha 5 - Smíchov), sídlištní (Praha 12 – Modřany) i předměstské rezidenční

části spíše venkovského či suburbanizačního charakteru (Vinoř). Třetí pásmo (podíl do 5 %) tvoří okrajové městské části na západě a východě území. V západní části sahá pásmo s nízkým podílem nezaměstnaných až do středu města (Praha 1).

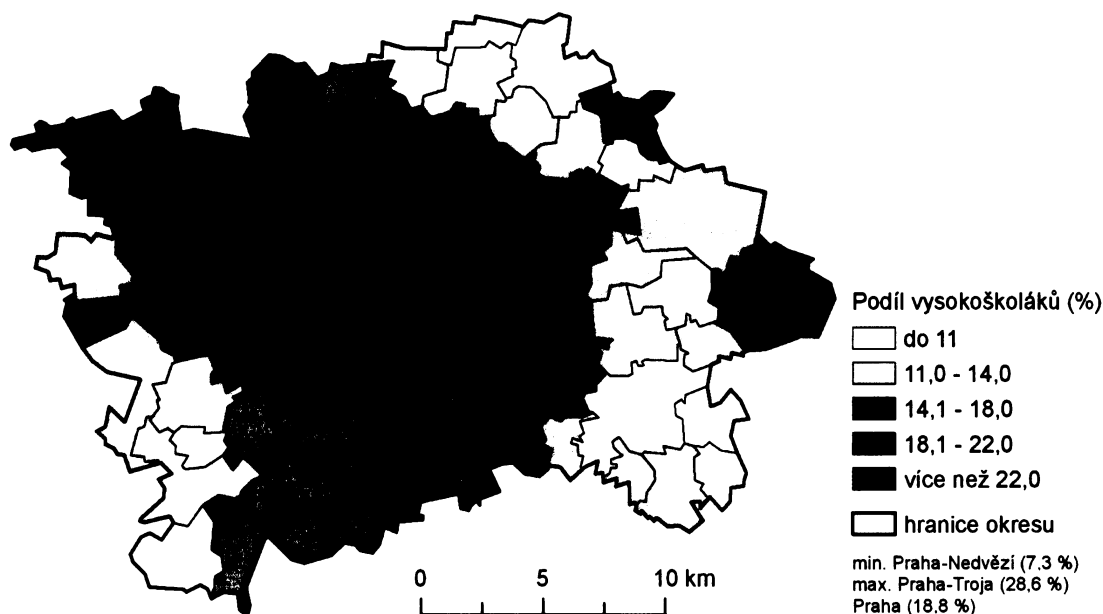
Obr. 8: Podíl nezaměstnaných na celkovém počtu ekonomicky aktivních obyvatel v městských částech Prahy v roce 2001



Zdroj: SLDB 2001

Koncentrace vysokoškolsky vzdělaných lidí je také jedním z ukazatelů sociálního statusu, kterým lze hodnotit model sociální prostorové diferenciacce obyvatel v území. Pokud se podíváme na podíl vysokoškoláků v populaci nad 15 let v jednotlivých městských částech (obr. 9), můžeme opět rozeznat několik koncentrických zón. Městské části s nejvyššími podíly vysokoškoláků (nad 22 %) vytváří poměrně jednotnou oblast v severozápadní části Prahy. Důležité však je, že tato oblast naopak vykazuje nízký podíl nezaměstnaných (obr. 6). Ještě poměrně vysoký podíl vysokoškoláků (14-22 %) mají vnitřní městské části. Dále směrem k okraji města pak podíl klesá až na některé výjimky (Petrovice, Klánovice, Libuš, Kunratice). To souvisí s atraktivním prostředím, kam se díky dobré dopravní dostupnosti centra a zároveň příjemnému prostředí hojně stěhují mladí a vzdělaní lidé se svými rodinami.

Obr. 9: Podíl vysokoškoláků v populaci nad 15 let v městských částech Prahy v roce 2001



Zdroj: SLDB 2001

Při porovnání městských částí podle podílu nezaměstnaných a podílu vysokoškoláků v populaci nad 15 let s podílem domácností čerpajících příspěvek na bydlení (viz výše), lze předpokládat závislost koncentrace nezaměstnaných a chudých resp. sociálně slabých obyvatel (v tomto případě příjemců dávky na bydlení) a koncentrace vysokoškoláků v sociálně silnějších oblastech.

K ověření možné závislosti mezi ukazateli podíl nezaměstnaných (vysokoškoláků) a podílem domácností čerpajících příspěvek na bydlení na celkovém počtu bytových domácností byl využit Pearsonův korelační koeficient. Hodnota korelačního koeficientu při korelaci mezi podílem domácností čerpajících příspěvek na bydlení v roce 2001 a podílem nezaměstnaných v roce 2001 tvoří 0,430, aby nás ujistila o jisté pozitivní závislosti obou ukazatelů. Při korelaci mezi podílem vysokoškoláků a podílem čerpajících domácností, nabývá koeficient hodnoty 0,212. Tato hodnota korelačního koeficientu, opět neodpovídá původnímu očekávání, že vztah mezi ukazateli podílu vzdělání a příjemců dávek, bude mít formu negativní závislosti. Z provedených korelací vyplývá, že velikost podílu domácností čerpajících příspěvek na bydlení nezávisí jen na nezaměstnanosti či úrovni vzdělání, ale je ovlivněna i dalšími faktory.

4.3 Shrnutí

V předešlé analýze byly v letech 2001-2007 pomocí mapových výstupů hodnoceny městské části podle podílu domácností čerpající příspěvek na bydlení. I když se nejedná o příliš dlouhé období, lze na základě zjištěných výsledků vysledovat obecné trendy vývoje. Patrný je především významný pokles počtu vyplacených dávek ve většině městských částí (viz tab. 1). V hlavním městě tak tedy pravděpodobně dochází ke snižování počtu potenciálně chudých domácností. Hodnocení pražských částí z pohledu sociálně nejsilnějších a nejslabších vypovídá i o změnách v prostorové sociální stratifikaci obyvatelstva. Dochází např. ke snižování podílu přiznaných dávek na celkovém počtu domácností v sídlištních lokalitách a naopak k nárůstu v periferních oblastech na okraji města. K odhalení příčin těchto překvapivých výsledků je třeba sledovat oblasti na nižších regionálních úrovních. Příklad analýzy sociálních dávek na mikroregionální úrovni je uveden v další kapitole.

Tab. 1: Přehled vyplacených příspěvků na bydlení v Praze v letech 2001-2007

	Rok*						
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Počet dávek	20 616	19 482	17 563	14 857	14 915	12 517	5 385
Vyplacená suma (v tis.Kč)	12 178	11 612	11 118	9 170	9 262	8 135	6 953

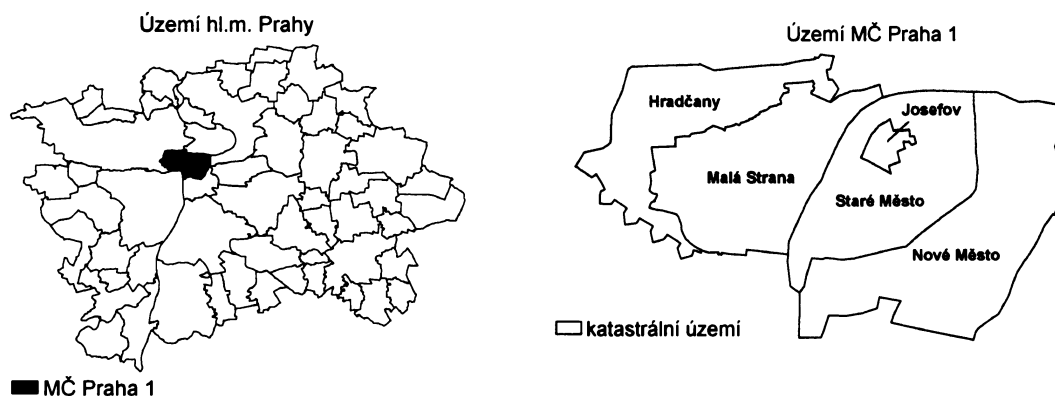
* časové období pro uvedené údaje je upřesněno v metodice

Zdroj: MPSV

5. Mikroanalýza rozmístění sociálních dávek v centru Prahy

Tato kapitola je věnována mikroanalýze prostorové alokace sociálních dávek v centru Prahy. Zónováním Prahy a vymezením jejího centra se v české literatuře věnovalo mnoho autorů (Boháč 1923, Musil 1960, Hrůza 1992). Nejčastější a pravděpodobně nejpřirozenější je vymezení na základě historického růstu města, kdy je centrum tvořeno šesti historickými katastrálními územími (Hradčany, Malá Strana, Staré Město, Josefov, Nové Město, Vyšehrad. Takto vymezené centrum používá např. Ouředníček (2002) v disertační práci. Také Pospíšilová (2007) pracuje v diplomové práci s centrem tohoto vymezení. V předkládané práci je za centrum považováno pouze území městské části Praha 1 (obr. 10). Toto zjednodušené pojetí centra města vychází především z dat, která byla v práci analyzována (viz metodika) a také z praktického využití této práce pro projekt Socioekonomická analýza území MČ Praha 1. Alokace sociálních dávek je hodnocena za jednotlivé adresné body. Účelem následující kapitoly je poskytnout ukázkou metod mikroregionálního sledování sociálních dávek.

Obr. 10: Vymezení sledovaného území



5.1 Rozmístění příspěvku na bydlení v Praze 1

Pohled na rozmístění sociálních dávek na mikroregionální úrovni nabízí ideální možnost pro identifikaci sociálně slabých a resp. potenciálně chudých lokalit v centru města. Po roce 1989 došlo díky přechodu z centrálně plánovaného hospodářství k tržní ekonomice k velkým změnám v prostorové struktuře Prahy. Centrum města představuje

území, které bylo transformací zasaženo nejintenzivněji. Transformačními procesy a jejich vlivem na vývoj socioekonomické regionální diferenciaci a geografické organizace společnosti se podrobně zabývá Hampl (2001), který také zdůrazňuje, že tento proces stále neskočil a nadále pokračuje. Změny sociálního prostředí na území pražského jádra jsou důsledkem nárůstu komercializace, během které jsou nahrazovány původní funkce v území funkcemi komerčními. To obnáší zabor ještě nezastavěných ploch, demolici původních budov a jejich nahrazení výškovými budovami s progresivními funkcemi. Výrazný dopad lze sledovat v potlačování obytné funkce, což podporuje tendence vedoucí k nežádoucímu vybydlování městského centra. Počet obyvatel v Praze 1 se od roku 1991 a 2001 snížil z 42 590 na 34 166 obyvatel, došlo tedy k 20% úbytku (Sýkora 2001) od roku 2001 se počet obyvatel dále snížil na 30 641 (www.czso.cz) a celkový pokles od roku 1991 tak dosáhl 28 %. K poklesu obyvatel centra sice dochází dlouhodobě od počátku 20. století (Musil 1960), ale vývoj po roce 1989 tento proces výrazně urychlil. Proces vybydlování dále potvrzuje i klesající počty trvale obydlených bytů. Mezi roky 2001 a 2007 došlo k úbytku téměř o 15 % (Sýkora 2001). Současně se zvyšováním komercializace a progresivního využití nových ploch roste v centru koncentrace pracovních příležitostí. To spolu s intenzivním turistickým ruchem zvyšuje rozdíl mezi skutečným a faktickým obyvatelstvem centra Prahy. Tímto procesem se podrobně zabývá Pospíšilová (2007).

Zvyšování podílu komerčních funkcí přináší i změny fyzického prostředí. Často velmi necitlivě dochází k zasazování komerčních budov (kanceláří, obchodů, hotelů) do historicky cenných lokalit a je tak narušován jejich původní charakter. Významný vliv na bytovou situaci nejen v centru Prahy má nový vývoj na trhu s bydlením. Nástup deregulace nájemného, jež byla započata v roce 1992, zvýšil ceny pronájmů a v mnohých lokalitách došlo k nahrazení původního obyvatelstva cizinci, kteří si vysoký nájem v luxusních bytech mohou dovolit. Důsledkem je koncentrace sociálně slabších obyvatel do domů se stále regulovaným nájemným. Ceny za pronájem komerčních ploch jsou však daleko vyšší než regulované nájemné, které často nedosahuje ani nákladového nájemného (Sunega 2005). Proto se dá předpokládat, že majitelé domů v centru raději investují do rekonstrukce a nahradí bytové prostory komerčními, kde se výše nájemného řídí tržními podmínkami. Výše popsané procesy a trendy jsou ještě doprovázené gentrifikací, v rámci níž sice dochází ke zlepšení fyzického stavu lokality, ale zároveň k výrazným změnám sociálního charakteru (Šilhánková 2000).

Obr. 11: Příspěvek na bydlení v jednotlivých domech Prahy 1 v letech 2001-2007



Rozmístění příspěvku na bydlení podle jednotlivých domů v městské části Praha 1 v období let 2001-2007 znázorňuje obrázek 11. Zachyceny jsou domy, kde byl během sledovaného období přidělen minimálně jeden příspěvek na bydlení. Jedná se tedy o domy, kde alespoň jedenkrát během sedmiletého období, některá z domácností čerpala příspěvek na bydlení. Díky převedení do mapy bylo možné odhalit lokality koncentrace potenciálně chudých obyvatel v centru města. Na základě toho byly vytipovány tři lokality. První se rozkládá na pravém břehu Vltavy podél ulice Újezd (A) na Malé Straně. Další dvě na protějším břehu řeky, Vodičkova a přilehlé ulice (B) na Novém Městě a ulice Dlouhá a její okolí na území Starého Města (C). Správnost vytipovaných lokalit zvýšené koncentrace sociálně slabých obyvatel potvrzuje také hodnocení, kde je zohledněn i průměrný počet přiznaných příspěvků na bydlení v domě i to, kolikrát se během sledovaného období dům objevil mezi těmi, kde některá z domácností čerpala tuto dávku (viz příloha 7).

Detailnější empirická analýza nemohla být provedena pro chybějící podrobnější data za jednotlivé adresné body (např. počet domácností k relativnímu vyjádření jevu). Proto aby mikroanalýza neskončila pouze u zmapování rozmístění příspěvku, bylo na základě vybraných lokalit (obr. 11, příloha 7) uskutečněno terénní šetření s cílem poznat fyzické prostředí těchto oblastí a pokusit se najít alespoň částečné vysvětlení koncentrace chudých obyvatel na jejich území.

Území lokality Újezd tvoří hranici mezi Prahou 5 a turisticky atraktivním malostranským podhradím. Hlavní koncentrace domácností čerpajících příspěvek na bydlení se nachází v ulicích Újezd, Hellichova a Vítězná (viz obr. 12).

Obr. 12: Příspěvek na bydlení v jednotlivých domech lokality Újezd v letech 2001-2007

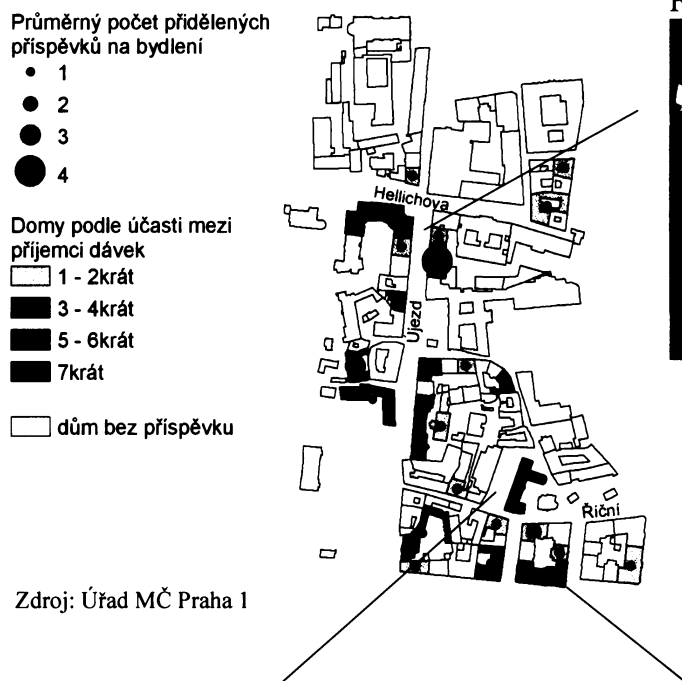


Foto 1: Roh ulic Újezd, Hellichova



Foto 2: Chátrající usedlost v Říční ulici



Foto 3: Roh Vítězné a Všehrdovy

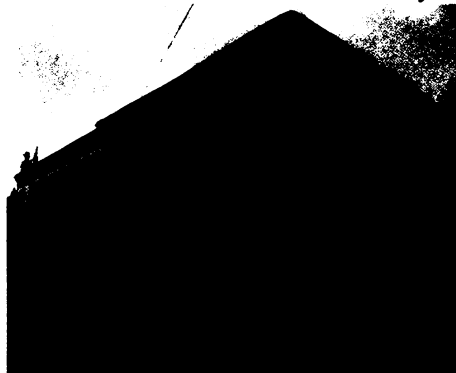


Foto 4: Pohled do ulice Újezd



Zástavbu ulice Újezd na Malé Straně tvoří z velké části nepříliš atraktivní činžovní domy různého stáří (viz foto 1, 4), kde se dají předpokládat nižší ceny nájemného a tudíž pravděpodobně vyšší koncentrace sociálně slabých obyvatel. Podobný charakter zástavby mají i ulice Vítězná a Všehrdova (viz foto 3). Alespoň částečně historickou atmosféru navozují domy v ulici U Lanové dráhy a Říční.

Další sledovanou lokalitou bylo okolí ulice Vodičkova v jižní části Nového Města (obr. 13). Díky blízkosti Václavského náměstí a hlavním tahům MHD, se jedná o jednu z nejrůšnějších lokalit v centru města. S tím souvisí poměrně velká hlučnost a neosobní atmosféra. Většina z domů je opět činžovních (foto 5, 6, 8), a v přízemí se často nacházejí obchody či restaurace. Je však otázkou času, kdy jejich majitelé nabídnou pro komerční využití celé prostory domů a obytná funkce zde bude ještě více potlačena. Staré činžovní domy se v okolních ulicích mísí s novějšími, méně zdobnými s typickou okachlíkovanou fasádou (foto 7).

Obr. 13: Příspěvek na bydlení v jednotlivých domech lokality Vodičkova v letech 2001-2007

Průměrný počet přidělených příspěvků na bydlení

- 1
- 2
- 3
- 4

Domy podle účasti mezi příjemci příspěvku

- 1 - 2krát
- 3 - 4krát
- 5 - 6krát
- 7krát

□ dům bez příspěvku



Zdroj: Úřad MČ Praha 1

Foto 5: Vodičkova



Foto 6: Pohled do Jungmannovy



Foto 7: Školská ulice



Foto 8: Ulice V Jámě



Třetí ze sledovaných lokalit se nachází v severní části Starého Města podél Dlouhé ulice (obr. 14). Zástavba v Dlouhé ulici je poněkud nesourodá. Nacházejí se zde historicky cenné domy se zdobenými fasádami, i když jsou často zchátralé a zanedbané (foto 9, 11), vedle nich navazuje zástavba prvorepublikových činžovních domů velmi podobným těm v lokalitě Vodičkova (foto 10, 12).

Obr. 14: Příspěvek na bydlení v jednotlivých domech lokality Dlouhá v letech 2001-2007

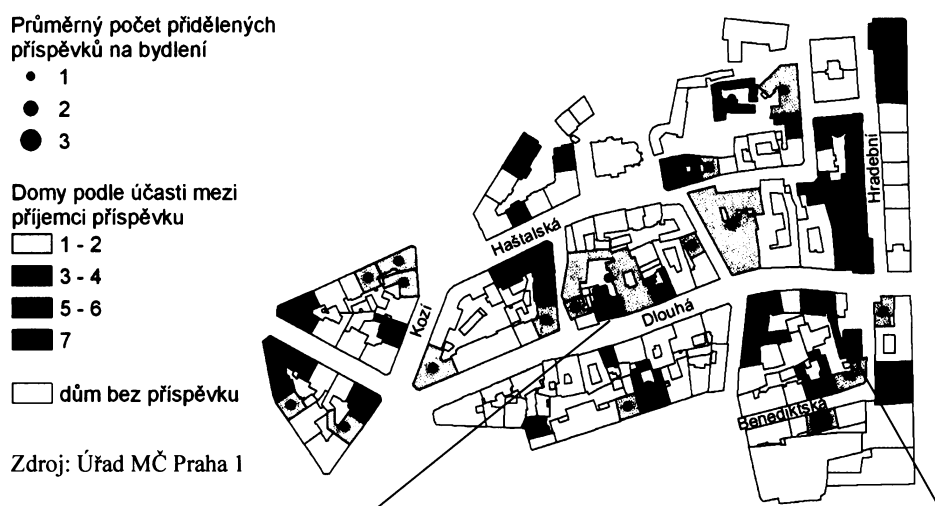


Foto 9: Dům č. 712 v Dlouhé



Foto 10: Dům č. 690 v Benediktské



Foto 11: Haštalská ulice



Foto 12: Pohled do Dlouhé ulice



Zdroj fotografií: D. Macešková, nafoceno v květnu 2008

5.2 Shrnutí

Cílem terénního šetření ve vybraných lokalitách bylo posoudit, zda je fyzické prostředí těchto lokalit podobného charakteru a může tak být jedním z vysvětlovacích faktorů zvýšené koncentrace sociálně slabých obyvatel na jejich území. Šetřením bylo zjištěno, že ulice, kde se během období 2001-2007 objevilo nejvíce přidělených příspěvků na bydlení (resp. domácností, které tuto sociální dávku pobíraly), mají velmi podobnou atmosféru a charakter zástavby. Většinou se jedná buď o domy již spíše historického rázu (zdobené fasády, podloubí, průjezdy, pavlače) ale v zanedbaném a zchátralém stavu, nebo o novější činžovní domy z počátku 20. století (vysoké patrové budovy, strohé architektonické styly, vnitrobloky). Jedná se o lokality, které buď ještě komercializace nezasáhla, nebo je teprve v začátcích. Důvodem je pravděpodobně vlastnická struktura. Majitelé těchto domů buď nemají peníze na rekonstrukci a následné využití domu pro komerční účely, nebo nejsou schopni zajistit nájemníkům nové náhradní bydlení nebo prostě jen chtějí zachovat původní ráz lokalit, které i přes tlaky investorů a developerů stále mají své *genius loci*. Rozhodně nelze lokality označit za chudinské čtvrti nebo ghetta, které by se výrazně odlišovaly od zbytku centra. Nicméně dá se zde vypozařovat určitý vzorec prostorového rozmístění sociálně slabých v centru města.

8. Závěr

Cílem této práce bylo provést analýzu resp. zmapování prostorového rozmístění obyvatel pobírajících dávky státní sociální podpory na území hlavního města Prahy v letech 2001-2007. Cílem bylo nalézt lokality zvýšené koncentrace sociálně slabých obyvatel a oblasti potenciálně ohrožené chudobou. Základní hypotézou této práce bylo, že tyto lokality vyznačující se zvýšenou koncentrací domácností, jež pobírají podporu na bydlení mají podobný charakter a v rámci města plní podobné funkce. Stěžejní část práce tak tvoří dvě hlavní kapitoly. První se věnuje analýze prostorové diferenciaci sociálních dávek v jednotlivých městských částech Prahy, druhá přináší pohled na možnost analýzy sledované problematiky až na mikroregionální úrovni.

Hodnocení prostorové diferenciaci a rozmístění sociálních dávek v rámci celé Prahy přineslo jednak výsledky o postavení jednotlivých městských částí v pomyslném žebříčku „sociální síly“, a dále byl zhodnocen vývoj a jeho trendy během sledovaného období. V roce 2001 (na počátku hodnoceného období) patřily mezi sociálně nejslabší oblasti (více než 4,5 % zde žijících bytových domácností čerpalo příspěvek na bydlení) bývalé dělnické části především průmyslového charakteru (Praha 3, 7, 5) a městské části s velkým podílem sídlištní zástavby (Praha 13, 14, 17). Zvýšená koncentrace sociálně slabých na jejich území je tedy podmíněna buď původní funkcí, která se stále podílí na charakteru a využití čtvrtí a typem jejich zástavby. Naopak sociálně nejsilnější oblasti Prahy tvořily odlehlejší a zároveň menší městské části v severovýchodním zázemí. Také podíl tradiční sociálně silné Prahy 6 patří v rámci vnitřní Prahy k nižším. V rámci analýzy byla hodnocena i situace v letech 2006 a 2007. Změny na konci sledovaného období jsou především v markantním poklesu vyplacených dávek (v roce 2007 je evidováno 7 částí bez přiděleného příspěvku. V roce 2001 bylo v jednom měsíci vyplaceno v rámci městských částí 20 616 příspěvků na bydlení v hodnotě zhruba 12,2 mil. Kč, zatímco v roce 2006 12 517 příspěvků (8,1 mil. Kč), v roce 2007 bylo vyplaceno dokonce už jen 5 385 příspěvků (6,9 mil. Kč). Prostorová struktura koncentrace této dávky se příliš nezměnila, sociálně nejslabší oblasti zůstávají téměř totožné až na nečekaný pokles koncentrace v sídlištních oblastech na jihu města (Praha 12, 11, 15), které jsou součástí homogenní oblasti s velmi nízkou koncentrací příspěvku.

Rozmístění sociálních dávek v centru Prahy bylo hodnoceno na základě údajů za jednotlivé domy v Praze 1. Podle výsledků mapových výstupů analýzy byly vybrány

lokality s výraznou koncentrací dávek na bydlení, v nichž pak proběhlo terénní šetření. To potvrdilo počáteční předpoklady o souvislosti mezi koncentrací sociálně slabých a fyzickým prostředím lokalit.

V práci je na dávky státní sociální podpory nahlíženo jako na nový ukazatel sociálního statusu a sledování alokace těchto dávek může přinést nové poznatky o regionálních nerovnostech v území neboli prostorové sociální diferenciaci. Hodnocení rozmístění a koncentrace sociálních dávek na různých řádovostních úrovních (miko, mezo, makro region) přináší odlišné možnosti aplikace těchto znalostí v praxi. V případě sledování dávek (resp. chudých obyvatel) na makro úrovni lze závěry uplatnit např. v regionální politice státu, ve snaze eliminovat nadměrnou regionální diferenciaci, která vždy nevede jen k lepšímu fungování ekonomiky. Potenciál pro zajímavé uplatnění v praxi má také znalost této problematiky v lokálních podmínkách. Zde může poznání sociálně slabých oblastí pomoci samosprávě např. při rozhodování o vhodné investici v území. Obecně jsou sociální dávky relativně novým, neobjeveným zdrojem pro hodnocení sociální prostorové diferenciaci a jeho velkou výhodou je, oproti běžným ukazatelům, průběžné měsíční sledování. Lze tedy říci, že problematika koncentrace sociálně slabých skýtá velký potenciál i pro aplikaci v geografii.

7. Literatura a zdroje

- BOHÁČ, A. (1923): Hlavní město Praha. Studie o obyvatelstvu. SÚS, Bursík a Kohout, Praha, 100 s.
- BRABEC, T. (2007): Gated communities v Praze. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 38 s.
- BURJANEK, A. (1997): Segregace. Sociologický časopis, 33, č. 4, str. 423-434.
- DANGSCHAT, J.S. (1994): Concentration of Poverty in the Landscapes of „Boomtown“ Hamburg: The Creation of a New Urban Underclass? Urban Studies, 31, č. 7, s. 1133-1147.
- DETR - Department of Environment, Transport and the Regions (1998): Where Does Public Spending Go? Pilot Study to Analyse the Flows of Public Expenditure into Local Areas. London, Department of Environment, Transport and the Regions, 262 s.
- HAMPL, M. a kol (2001): Regionální vývoj: specifika české transformace, evropská integrace a obecná teorie. DemoArt, Praha, 328 s.
- HRŮZA, J. (1992): Urban Concept of Prague. Sborník ČGS, 97, č. 2, s. 75-87.
- JARGOWSKY, P.A. (1997): Poverty and Place: Ghetto, Barrios, and the American City. Russell Sage Foundation, New York, 288 s.
- KRÁL, J. (1947): Zeměpisný průvodce Velkou Prahou a její kulturní oblasti. Melantrich, Praha, 311 s.
- KREBS, V. (1995): Sociální politika. Vysoká škola ekonomická, Praha, 107 s.
- KREBS, V. a kol. (2007): Sociální politika. ASPI, Praha, 504 s.
- MADANIPOUR, A., CARS G., ALLEN J. eds. (2003): Social Exclusion in European Cities: Processes, Experiences and Response. Routledge, Abingdon, 301 s.
- MAREŠ, P. (1999): Sociologie nerovnosti chudoby. Sociologické nakladatelství, Praha, 248 s.
- MAREŠ, P. (2000): Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení. Sociologický časopis 36, č. 3, 285-297 s.
- MINGIONE, E. (1996): Urban Poverty and the Underclass. Blackwell Publisher Ltd, Oxford, 426 s.

- MOSCHELESOVÁ, J. (1937): The Demographic, Social, and Economic Regions of Greater Prague. A Contribution to Urban Geography. *Geographical Review* 27, s. 413-430.
- MURDYCH, Z. (1965): K problému zonality populačních poměrů v Praze. *Sborník ČSSZ*, 70, č. 1, s. 41-54.
- MURDYCH, Z. (1966): Centrum Prahy jako bydliště a pracoviště. *Sborník ČSSZ*, 71, č. 3, s. 231-250.
- MUSIL, J. (1960): Vývoj demografické struktury Prahy. *Demografie*, 2, s. 235-249.
- MUSIL, J. (1967): *Sociologie soudobého města*. Svoboda, Praha, 320 s.
- MUSTERD, S., OSTENDORF, W. eds. (1998): *Urban Segregation and the Welfare State: inequality and exclusion in western cities*. Routledge, London, 275 s.
- OUŘEDNÍČEK, M. (2002): *Urbanizační procesy obyvatelstva v Pražském městském regionu*. Disertační práce. Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 110 s.
- OUŘEDNÍČEK, M. ed. (2006): *Sociální geografie Pražského městského regionu*. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje.
- OUŘEDNÍČEK, M. (2007): Segregace sociálně slabých. *Obec a finance*, 12, č. 3, s. 28-29.
- POSPÍŠILOVÁ, L. (2007): *Skutečné obyvatelstvo centra Prahy a každodenní život v jeho lokalitách*. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 143 s.
- POTŮČEK, M. (1995): *Sociální politika*. Sociologické nakladatelství, Praha, 142 s.
- SIROVÁTKA, T. (2000): *Česká sociální politika na prahu 21. století: efektivnost, selhání, legitimita*. Masarykova univerzita, Brno, 236 s.
- SIROVÁTKA, T., WILDMANNOVÁ, M., BUBNOVÁ, A. (2000): Česká rodina a sociální dávky. *Pohledy*, 8, č. 2, ČMKOS, Praha, s. 8-12.
- SUNEGA, P. (2005): Efektivnost vybraných nástrojů bytové politiky v České republice. *Sociologický časopis*, 41, 2, str. 271-299.
- SÝKORA, L. (2001): Proměny prostorové struktury Prahy v kontextu postkomunistické transformace. In: Hampl a kol.: *Regionální vývoj: specifika české transformace, evropská integrace a obecná teorie*. DemoArt, Praha, s. 127-166.

- SÝKORA, L., TEMELOVÁ, J. (2005): Segregace: definice, příčiny, důsledky, řešení. In: Prevence prostorové segregace. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, Ministerstvo pro místní rozvoj, Praha, s. 5-20.
- SÝKORA, L. (2007a): Rezidenční segregace: Důvod k zamyšlení nebo zárodek budoucích konfliktů? Obec a finance, 12, č. 1, s. 38-39.
- SÝKORA, L. (2007b): Separace sociálně silných: Postavíme mezi sebe oddělující závory? Obec a finance, 12, č. 2, s. 60-61.
- ŠILHÁNKOVÁ, V. (2000): Urbanizmus a územní rozvoj, 3, 3, str. 2-6.
- TEMELOVÁ, J., SÝKORA, L. (2004): Možnosti využití územního plánování pro prevenci prostorové segregace. Pracovní materiál k projektu MMR. Univerzita Karlova v Praze. Přírodovědecká fakulta. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje a Centrum pro výzkum měst a regionů.
- TEMELOVÁ, J., OUŘEDNÍČEK, M., NOVÁK, J., PULDOVÁ, P. (2007): Socioekonomická analýza sídliště Kročehlavy v Kladně. Výzkumná zpráva pro Středočeský kraj. Praha.
- VOTRUBEC, C. (1965): Praha – zeměpis velkoměsta. SPN, Praha 243 s.
- WILSON, W. (1987): The Truly Disadvantaged: the inner city, the underclass, and public policy. The University of Chicago, Chicago, 254 s.
- ŽIŽKOVÁ, J., KREBS, V. a kol. (1994): Základy sociální politiky. Vysoká škola ekonomická, Praha, 157 s.

Další použité zdroje

- Zákon č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře.
- Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu.
- Integrovaný portál MPSV (www.portal.mpsv.cz – 15. 12. 2007)
- Sčítání lidu, domů a bytů 2001, Český statistický úřad

Přílohy

Příloha 1: Normativní náklady na bydlení - nájemní byty (1.1. 2007 - 31.12. 2007)

Počet osob v rodině	Počet obyvatel obce				
	Praha	nad 100 tis. obyvatel	50 000 - 99 999 obyvatel	10 000 - 49 999 obyvatel	do 9 999 obyvatel
1	3 339	2 893	2 659	2 518	2460
2	4 926	4 233	3 913	3 721	3640
3	6 764	5 858	5 440	5 188	5083
4 a více	8 545	7 453	6 948	6 644	6517

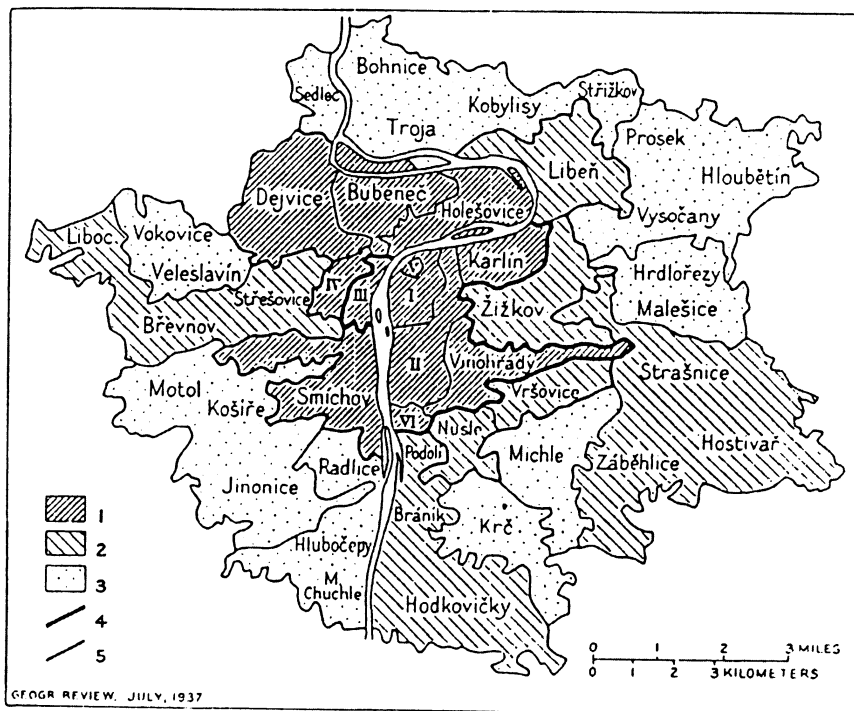
Zdroj: Integrovaný portál MPSV (www.portal.mpsv.cz – 15.12. 2007)

Příloha 2: Normativní náklady na bydlení - družstevní byty, byty vlastníků (1.1. 2007 - 31.12. 2007)

Normativní náklady na bydlení pro družstevní byty a byty vlastníků platné od 1.1. 2007 do 31.12. 2007					
Počet osob v rodině	Počet obyvatel obce				
	Praha	nad 100 tis. obyvatel	50 000 - 99 999 obyvatel	10 000 - 49 999 obyvatel	do 9 999 obyvatel
1	2 236	2 236	2 236	2 236	2 236
2	3 362	3 362	3 362	3 362	3 362
3	4 730	4 730	4 730	4 730	4 730
4 a více	5 978	5 978	5 978	5 978	5 978

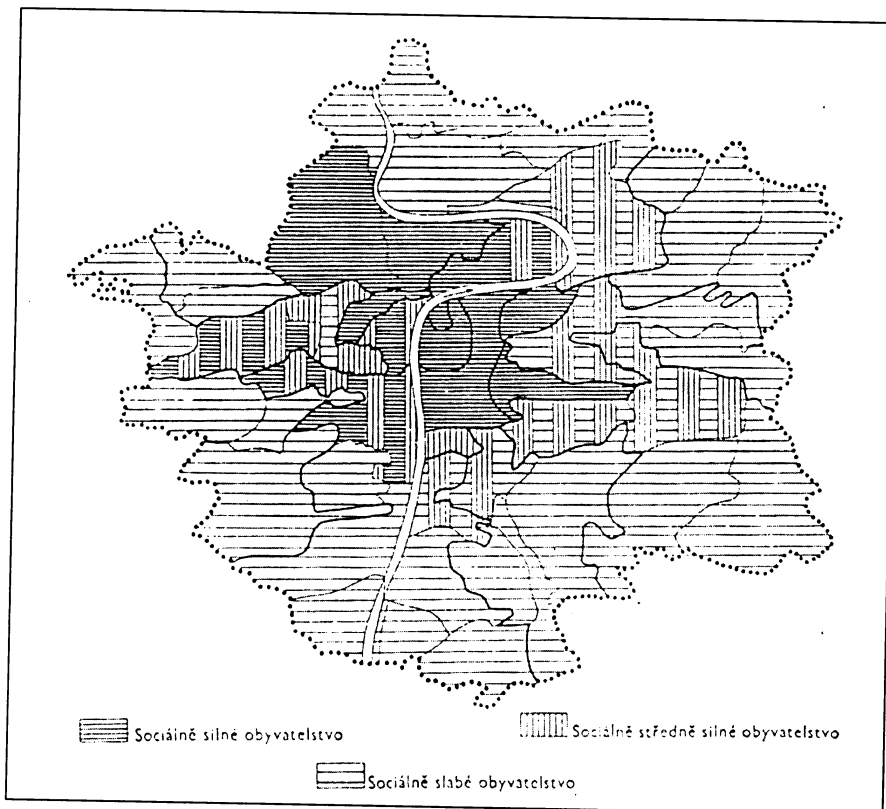
Zdroj: Integrovaný portál MPSV (www.portal.mpsv.cz – 15.12. 2007)

Příloha 3: Obvody Velké Prahy na základě sociálního indexu podle Moschelesové



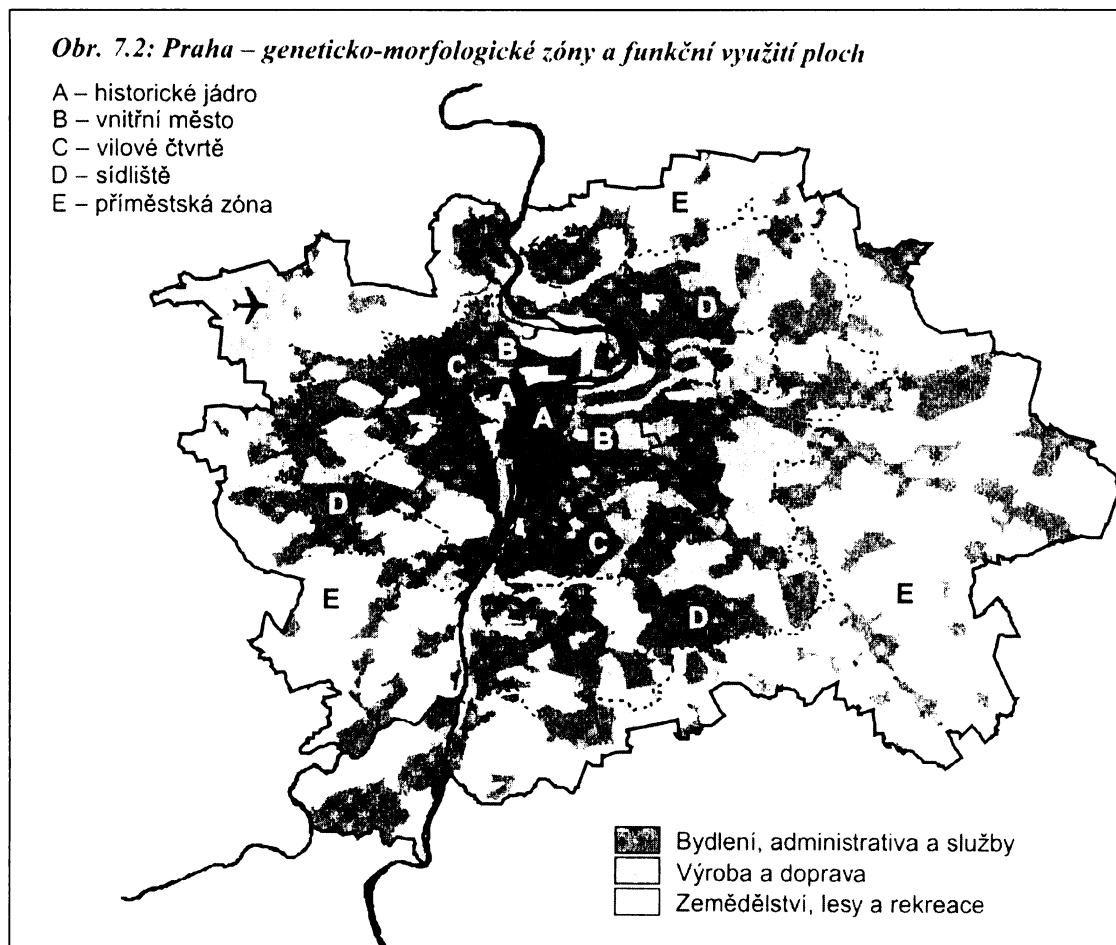
Zdroj: Moschelesová 1937

Příloha 4: Sociální rozvrstvení obyvatelstva Velké Prahy podle Krále



Zdroj: Král 1947

Příloha 5: Geneticko-morfologické zóny a funkční využití ploch v Praze podle Sýkory



Zdroj: Sýkora 2001



Příloha 6: Městské části hlavního města Prahy



Zdroj: ČSÚ

Priloha 7. Prispěvek na bydlení v jednotlivých domech Prahy 1 v letech 2001-2007

